

Strategie integrace migrantů v podmínkách ČR

Petr Pelikán a kolektiv

Sběr informací

Tato analýza se neopírá o jednorázový, časově ohraničený a ukončený výzkum zacílený na konkrétní segment chování migrantů. Nepracuje primárně s metodami kvantitativního výzkumu s přesně definovanými skupinami a zpracováním statistických dat. Opírá se o metodu dlouhodobého přes třicet let trvajících přímého zúčastněného pozorování z pozice tlumočníka z jazyka arabského a perského u policejních a správních orgánů, na Úřadech práce a dalších státních úřadech i u neziskových organizací, o více než desetileté vykonávání funkce súdánského honorárního konzula, účasti na výzkumech týkajících se integrace migrantů a také z mnohaletého sdílení domácnosti s migrantem. Přihlíží však rovněž ke standardizovaným výzkumům migrantů, jichž se autor účastnil, a jejichž výsledky kriticky komparuje s výpověďmi těchto respondentů mimo ankety a s jejich jednáním v praxi ve srovnání s daty získávanými těmito metodami. Z důvodů nutnosti zachovávat zákonem danou mlčenlivost tlumočníka při soudních a dalších úředních úkonech je nutno část získaných poznatků anonymizovat. I zde však měl autor v řadě případů možnost srovnávat údaje uváděné migranty při řízeních s tím, co sdělují v soukromí, a dokonce i se sběrem objektivních údajů o jejich situaci.

Pozorování probíhalo na území ČR mezi migranty hovořícími arabsky a persky, především mezi Afghánci, Egypťany, Iráčany, Íránci, Maročany a Syřany. V některých případech nebyl žádný z uvedených jazyků jejich mateřským jazykem, ale jazykem komunikace. To se týká zejména Kurdů a Berberů, zprostředkovaně přes příslušníka společné domácnosti také mezi Eritrejci hovořícími jazykem tigrina. Jako zajímavý korpus ke komparaci se jeví občané bohatých států Perského zálivu. Také s nimi se autor pracovně setkává často v jejich domovských zemích, především v Kuvajtu, a pak zejména při jejich pobytech v Evropě. Porovnání stavu demokracie v jejich zemích se zanedbatelným počtem žadatelů o azyl pocházejících z těchto států je důležité pro kritickou analýzu motivací k migraci.

Mimo území ČR byly vedeny rozhovory s migranty v různých fázích přípravy a realizace jejich cesty a sběr poznatků o jejich aktivitách byl prováděn při opakovaných cestách do Iráku, Íránu, Súdánu a Sýrie. V těchto zemích se podařilo uskutečnit rozhovory i s rodinami migrantů, kteří již přišli do Evropy, výjimečně s migranty, kteří se z Evropy natrvalo vrátili, a také provádět terénní šetření na místě. Díky tomu bylo možné především objektivně srovnávat údaje, které migranti uváděli imigračním orgánům jako důvody, pro svou emigraci, zejména v případech, kdy žádají v Evropské unii o mezinárodní ochranu, s reálnou situací, a to nejen obecně v celém státě, ale přímo konkrétních osob.

Velmi významným zdrojem informací jsou sociální sítě v arabštině, perštině a tigrina. Nejen ty, přes které si migranti předávají informace o optimálních migračních trasách, rady, jak se chovat, kontakty na převaděče a další osoby podílející se na migraci ale také ty sítě, které je svým obsahem k migraci implicitně motivují.

Stat' se tedy věnuje migrantům z Blízkého východu a severní a východní Afriky, v užším smyslu těm, pro něž jsou výše uvedené jazyky jazyky mateřskými nebo komunikačními.

1. Migrace

Motivace migrace - „Push faktory“

Migrace uvnitř oblasti Blízkého východu, Afriky a indického subkontinentu i migrace směřující z této oblasti ven je dlouhodobým jevem. Probíhala vždy, i bez aktuálních bezpečnostních hrozeb, a v řadě tamních společností je vnímána jako zcela běžný, často spíše pozitivní sociální jev. Bezpečnostní krize, jak se v různých částech této oblasti objevovaly i dříve, také vyvolávaly lokální migrační vlny rozsahem často převyšující současný proud směřující do Evropy. Na Západě ovšem nevzbuzovaly větší pozornost, protože se ho bezprostředně nedotýkaly. Rozdělení Indie, vznik státu Izrael a následné konflikty, vleklé války v Afghánistánu, několikrát občanské války v Súdánu, Kongu, hladomory v Etiopii, genocida ve Rwandě, irácko-iránská válka a mnoho dalších krizí bylo a je jedním z impulzů pro velké pohyby obyvatelstva probíhající v krátkých časových periodách. Tyto přesuny přitom v souhrnu výrazně převyšovaly počty migrantů směřujících ze zmíněných oblastí od druhého desetiletí jedenadvacátého století do Evropy. Migrační vlny vyvolané těmito událostmi ovšem byly lokální, migranti se ve velké většině přesunovali uvnitř své vlastní země do bezpečnějších oblastí nebo pouze do geograficky a tím zpravidla také kulturně blízkých oblastí za hranicemi. Často také měli a mají snahu vrátit se do svých původních domovů, nakolik pominou původní příčiny jejich odchodu.

Kromě migrace uprchlíků vytlačovaných z domovů nenadálými extrémními událostmi ovšem existuje i nepřetržitá tendence opouštět dlouhodobě nebo natrvalo své původní domoviny také z jiných příčin. Nelze je přitom zjednodušeně redukovat na faktory čistě ekonomické, politické ani ekologické, jak se to objevuje v parciálních studiích. Jde o složitý komplex pohnutek zahrnující kromě bezpečnostní nestability, zhoršování přírodního prostředí, bídy a dalších objektivně sledovatelných dějů také objektivně neměřitelné faktory tamního politického a společenského prostředí, kultury, životního stylu, hodnotových žebříčků a mentality. Neméně významné jsou pro migrační pohyby také vlivy zvenčí, jež se v analýzách zhusta pomíjejí. Jejich význam přitom, jak bude ukázáno dále, trvale stoupá.

Objevují se teze, že významnou, či dokonce majoritní, motivací emigrantů ze sledované oblasti je uniknout z nedemokratických diktátorských režimů a dostat se do zemí, kde vládne liberální demokracie. Tyto názory přejímané v některých zemích státními orgány přitom mají mimořádný praktický význam při formulaci politických postojů vůči migraci a rozhodování o udělování mezinárodní ochrany i o všem dalším, co je na přiznání azylu vázáno.

Od padesátých a šedesátých let dvacátého století byly cílem migrace lidí z Blízkého východu, Střední Asie a některých afrických regionů, především východní Afriky, rychle zbohatnuvší ropné státy. Konkrétní statistiky z těchto období neexistují. Podle mnoha nepřímých ukazatelů je však zřejmé, že řádově nejméně milióny, spíše však desítky miliónů migrantů ze zkoumaného regionu odcházely především do Saúdské Arábie, Kuvajtu, Spojených arabských emirátů, Iráku, Libye a některých dalších států. Žádná z těchto zemí přitom po celou dobu své existence nefiguruje v žebříčcích dodržování lidských práv a úrovně demokracie, které sestavují respektované západní instituce, v části spektra odpovídající požadavkům tzv. „standardních západních demokracií“.¹

¹ https://en.wikipedia.org/wiki/Democracy_Index

Imigranti v těchto státech postupně dosáhli počtů rovnajících se nezřídka až desítkám procent původního obyvatelstva. V mnoha případech, z nichž nejmarkantnější je patrně emirát Dubaj, dokonce občany těchto států několikanásobně převýšili.²

Přibližně od přelomu dvacátého a jednadvacátého století se nicméně tyto bohaté diktatury pro imigraci z arabských zemí, ze Střední Asie a z východní a severní Afriky začaly postupně uzavírat. Vytlačuje je konkurence pracovních sil z Východu, především z indického subkontinentu a v některých odvětvích také z Indonésie, Malajsie a Filipín. Tamní pracovní síla je levnější, disciplinovanější, spolehlivější a výkonnější. Lidé z těchto částí světa žijí skromněji a nepřinášejí s sebou v tak velké míře potenciálně nebezpečné ideologie a náboženské směry. Kromě toho dorostla v cílových zemích generace domorodců zvyklých již tamní verzi multikulturalismu. Jejím příslušníkům nečiní problémy komunikovat v angličtině, takže nejsou závislí na arabštině jako dorozumívacím jazyce. Přivykli prostředí plnému cizinců a přestali preferovat někoho jen proto, že je kulturně a mentálně bližší jejich původním kulturním kořenům. Do absolutistických monarchií Perského zálivu se tedy migrační tok ze zkoumané oblasti ztenčil především v důsledku konkurence pracovní síly odjinud. Tamní vlády, původně benevolentní k nelegální imigraci, dokázaly během krátké doby dostat příliv cizinců pod kontrolu a dosavadní nelegální imigranty vyhostily. Dobře je tento vývoj patrný v Saúdské Arábii, kam ještě na přelomu století například ze Súdánu odjíždělo velké procento poutníků na pouť do Mekky s úmyslem zůstat tam i po vypršení platnosti víz a najít si tam bez povolení obživu. Tato praxe běžně fungovala dlouho, přinejmenším období odpovídající jedné generaci. Během několika let saúdské orgány zotřováním kontrol, nekompromisními opatřeními vůči nelegálním imigrantům a jejich důslednou a rychlou deportací učinili této zažité zvyklosti přítrž.

Po rozvratu Iráku v důsledku války a okupace Američany a po svržení Kaddáfího režimu v Libyi rázem zcela odpadly dvě důležité cílové země přijímající řádově milióny pracovních migrantů. Podle rozhovorů s potenciálními migranty do obou těchto zemí je samozřejmě odrazovala nastalá katastrofální bezpečnostní situace, především se však zhroutila tamní ekonomika, takže v nich už nebylo možné sehnat obživu jako dříve. Zejména Irák se v této etapě naopak změnil ve významnou zdrojovou zemi migrace.

Je třeba zdůraznit, že i režimy v obou těchto státech byly rovněž vždy hodnoceny jako nedemokratické,³ což rovněž vyvrací názory, že migranti před takovým politickým zřízením prchají a v Evropě hledají svobodu a respekt k lidským právům. Podle západních měřítek je ve všech zmiňovaných cílových zemích úroveň lidských práv, včetně práv náboženských, ženských, práv sexuálních menšin a dalších, přibližně na stejné nízké úrovni jako v zemích, odkud migranti odcházejí. Postavení imigrantů je tam navíc ještě mnohem horší. Nejsou jim přiznávána ani ta práva, jež náleží místním občanům, respektive poddaným. Vlády těchto zemí neudělují přistěhovalcům právní status mezinárodní ochrany, téměř nikdy jim neposkytují garanci trvalého pobytu, a až na nepatrné výjimky jim neumožňují získat občanství. I přes to všechno, jsou tyto státy stále kýženou cílovou destinací pro migranty ze sledované oblasti. Naopak žadatelé o azyl pocházející z těchto režimů, nedemokratických, avšak disponujících vysokým národním důchem a také vysokou měrou sociálního zabezpečení, jsou v Evropě naprostou výjimkou.⁴

² https://www.dsc.gov.ae/Report/DSC_SYB_2019_01%20%2010.pdf

³ https://en.wikipedia.org/wiki/Democracy_Index

⁴ V jediném případě jsem se setkal v ČR s azylantkou pocházející ze Saúdské Arábie. Několik měsíců jsem ji a její dceru provázel a tlumočil jim v nejrůznějších zdravotnických a sociálních zařízeních. Tato žena trpěla

Alespoň okrajově pokládám za vhodné zmínit způsob tamní integrace cizinců, jenž by rozhodně zasluhoval rozsáhlejší podrobnou studii a komparaci s poměry v Evropě. Navzdory množství imigrantů, namnoze dokonce přesahující počty místních občanů, žádný z uvedených států nezřídil zvláštní ministerstvo pro integraci. Neexistuje ani ve Spojených arabských emirátech, kde mají dokonce i Ministerstvo pro štěstí,⁵ ani v Saúdské Arábii, kde s návaly cizinců pracuje jen Ministerstvo pro poutě do Mekky.⁶ Stejně tak nelze v dostupných zdrojích nalézt zprávy o tom, že by v těchto zemích působily nevládní organizace věnující se integraci. Neformulovaný, avšak praktikovaný, model integrace spočívá v tom, že cizinci dostávají možnost přijet si vydělat s vědomím, že nebudou moci sdílet nic z práv místních občanů a fakticky budou jen obyvateli podřadné kategorie. Hostitelské státy jim negarantují perspektivu trvalého života pro ně ani pro jejich rodiny, nesnaží se je vychovávat v místních hodnotách jinak než represí, neposkytují jim rovnost práv, sociální zabezpečení, nepodporují jejich kulturní autonomii, a už vůbec neusilují o to, aby byli společensky provázáni s domorodou majoritou (respektive často minoritou).⁷ Přes tento přístup, veskrze protikladný k metodám preferovaným v Evropě, lze říci, že dosahují celkem úspěšně toho, co například Ministerstvo vnitra České republiky stručně definuje jako cíl integrace: „oboustranně přínosné nekonfliktní soužití cizinců a majoritní společnosti“.⁸

Zasluhovalo by proto podrobnou studii, jak přesně funguje tato verze integrace a zda by nebylo možné některé její prvky přenést do Evropy, jakkoliv diametrálně odporuje současnému západnímu pojetí lidských a občanských práv. V zemích, kde se praktikuje, do velké míry konvenuje jak původnímu obyvatelstvu, tak imigrantům. Část z nich přitom tvoří dokonce i lidé z Evropy a severní Ameriky, o nichž nelze tvrdit, že by tento model přijali v krajní nouzi prchající před válkou či perzekucí.

Není dostatek prostoru polemizovat na tomto místě hlouběji s další z tezí objevujících se při analýzách příčin migrace, tzv. klimatickou nebo environmentální migrací.⁹ Zvyšování teploty, snižování dostupnosti pitné i užitkové vody, zasolování zemědělské půdy, vysoké prašnosti v důsledku aridizace, a dalším nepochybně negativním jevům čelí i státy Perského zálivu, kam migranti směřují. Při migraci do Evropy mívají někteří migranti naopak potíže adaptovat se kratší či delší dobu na odlišné klimatické poměry. Nevyrovnávají se jen s chladnějším podnebím, ale také například s většími ročními výkyvy délky denního svitu či s proměnlivostí počasí, na jakou nejsou zvyklí. To však jsou pouze okrajové problémy.

Z dlouhodobého terénního výzkumu je zřejmé, že směřování velkých počtů lidí do Evropy stále více ovlivňují impulzy, které je tam přitahují na úkor faktorů, jež je z jejich domovin vypuzují. Souvisí to především s technickým rozvojem a s přítomností neasimilovaných imigrantských komunit v Evropě.

patologickou lhavostí, můj kontakt s ní se odvíjel od toho, že tvrdila, že pochází ze Súdánu, což se záhy ukázalo být jednou z řetězce prokazatelných lží. S tím souvisel Munchhausenův syndrom by proxy vůči její dceři. Na tomto syndromu se shodovali lékaři i sociální pracovníci, u kterých jsem ji tlumočil a se kterými jsem komunikoval při vyřizování vyšetření, školní docházky a podobně. V možné míře to dokonce mnozí vyjadřovali suspektně v lékařských zprávách. Azyl u nás pravděpodobně získala právě díky své patologické lhavosti, poté co k nám byla vrácena na základě Dublinských dohod ze Skandinávie, protože kompetentní orgány neměly možnost prověřit údaje, které uváděla. Jen během doby, po kterou jsem ji provázel, vynaložilo české zdravotnictví na provedení vyšetření její dcery, všechna s negativním výsledkem, kolem miliónu korun, nehledě na výdaje v sociální oblasti.

⁵ <https://u.ae/ar-ae/about-the-uae/the-uae-government/government-of-future/happiness>

⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Council_of_Ministers_of_Saudi_Arabia

⁷ <https://trace.tennessee.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=&httpsredir=1&article=1244&context=pursuit>

⁸ <https://www.mpsv.cz/integrace-cizincu>

⁹ <https://starfos.tacr.cz/cs/project/LD13032>

Motivace migrace - „Pull faktory“

Cizinci z Asie a Afriky přicházejí do Evropy již od koloniální éry. Vztahy koloniálních mocností ke konkrétním zemím dlouho určovaly směřování přistěhovaleckého proudu především do tehdejších, později bývalých, koloniálních metropolí. Imigrace z velkých vzdáleností ještě donedávna nebyla masová. Nebyly k dispozici technické prostředky umožňující relativně levnou dopravu, cestování na takové vzdálenosti bylo exkluzivní záležitostí. Také průchodnost hranic, především uvnitř Evropy, byla obtížnější, kompromisy při ochraně hranic byly nemyslitelné. Ještě důležitější je, že tehdejší politické a sociální poměry v evropských demokraciích byly podle současných standardů vůči imigrantům krajně nevstřícné, ba diskriminační. Neposkytovaly jim snadno práva náležející rodilým Evropanům, sociální výhody, a rozhodně nepodporovaly jejich kulturní autonomii. To z Evropy činilo přitažlivou destinaci k trvalé imigraci spíše jen pro elity, jež byly ochotné přijímat místní hodnoty a způsob života. Díky koloniální provázanosti včetně školských systémů kolonií byla většina těchto lidí znala již z domova jazyka a kultury zemí, kam přicházeli, a jejich integrace tak byla poměrně snadná. Ve skutečnosti tehdy ještě ani neexistovala myšlenka těžko definovatelné integrace či ještě modernější a zcela nedefinované inkluze. Za přijatelný model se pokládala jasně uchopitelná asimilace.

Počty neevropských imigrantů nicméně vzrůstaly i po rozpadu koloniálního systému a neevropské cizinci přicházeli také do států, které neměly koloniální minulost. Některé země se přijímáním cizinců snažily řešit nedostatek vlastní pracovní síly. Patrně předpokládaly, že se jaksí automaticky vytvoří model fungující v Perském zálivu, tedy že cizinci přijdou, vydělají si, pomohou rozvoji místní ekonomiky a sami se zase rádi vrátí do svých domovin, kde budou pokračovat ve svém způsobu života. Imigranti však záhy objevili četné výhody vyplývající z trvalého pobytu v zemích, kam původně přišli jen na přechodnou dobu. Zároveň se ovšem nechtěli vzdávat mnohých prvků ze svých světonázorů, hodnotových žebříčků způsobu života, jazyka a zvyklostí, jež nejsou dosti dobře slučitelné s místními. Když počty imigrantů přesáhly určité „nadkritické“ množství, jež nelze přesně definovat a liší se podle jejich původu, země, kam přišli, jejich koncentrace na jednom místě a mnoha dalších faktorů, začaly se vytvářet sociální buňky žijící v jakémisi autonomním prostředí. V nich se mísí prvky přinesené z původních domovin s elementy z většinové společnosti. Ne vždy způsobem, který by vedl k bezproblémovému soužití s majoritou. Se zvětšováním cizineckých komunit pak dochází spíše k jejich větší odtrženosti od majority a jejich autonomizaci.

Evropské země někdejšího sovětského bloku nebyly a dosud nejsou kýženým cílem masové imigrace ze zkoumané oblasti. Přestože k pádu komunismu v nich došlo již před více než třiceti lety, vládnou v nich demokratické systémy a ekonomickou úrovní se některé z nich přinejmenším přiblížily chudším státům západní Evropy, nechtějí se v nich mimoevropské přistěhovaleci příliš usazovat. Podle terénních výzkumů lze usoudit, že je to z velké části právě důsledkem neexistence cizineckých komunit ze zkoumaných zemí, které za sebou krajany aktivně přitahují. V České republice lze vytváření takových buněk pozorovat teprve v posledních letech. Zajímavým jevem je, že jádrem těchto buněk bývají imigranti, kteří přišli nejprve do západní Evropy a tam získali primární kapitál. Zdá se, že akumulaci jejich primárního kapitálu umožňuje hlavně pomoc jejich tamních příbuzných. V ČR si zakládají živnosti, hlavně restaurace, směnárný a drobnější obchodní podniky. Vzhledem k tomu, že přicházejí už jako občané států EU, nemohou se objevovat ve statistikách imigrantů ze sledované oblasti. Stávají se nicméně místem, kam už se obracejí migranti přicházející přímo z jejich původních domovin.

Cizinecké komunity mají tendenci za sebou přitahovat další a další imigranty ze svých původních domovin. Nepochybně v tom hraje prvořadou roli loajalita vůči velmi široce pojímanému okruhu pokrevních příbuzných, případně lidí provázaných jinými pouty danými původem. Oddanost lidem, které často ani osobně neznají, ale kteří jsou s nimi svázáni vzdáleným příbuzenstvím, krajanstvím, v menší míře společným náboženstvím, a připravenost jim pomáhat, je na evropské poměry bezbřehá a nepochopitelná. Stojí však v jejich hodnotových žebříčcích vysoko nad ochotou začleňovat se do prostředí, kam se přistěhovali. Tato loajalita bývá silnější než jakékoliv jiné regulativy, včetně respektu před zákonem.

Přistěhovalci zároveň zcela přirozeně touží, ať už si to racionálně uvědomují či nikoliv, žít své soukromé životy mezi lidmi sdílejícími jejich jazyk, zvyklosti, náboženství a hodnoty. Odpovídá to přirozené základní lidské potřebě bezpečí. Tu jim mnohem více poskytuje prostředí, v němž se dokonale vyznají než evropská společnost, protože v jejích pravidlech se dobře neorientují, případně se s nimi neztotožňují. I proto aktivně pomáhají v imigraci dalším a dalším příslušníkům svých entit a rozšiřují sociální enklávy uvnitř většinové společnosti.¹⁰

Imigranti chtějí u svých blízkých, žijících v původních domovinách, vzbudit dojem, že jsou v Evropě úspěšní. Široce dostupné a stále více využívané sociální sítě na internetu proto plní příspěvky a fotografiemi, jež přinejmenším neodrážejí celou realitu jejich života. Při rozhovorech s lidmi ve zdrojových zemích migrace je vidět, jak u nich tato média, jež by měla informovanosti napomáhat, naopak vytvářejí naprosto neskutečný obraz o poměrech v zemích, kam odešli žít jejich krajané. Ve druhé polovině osmdesátých letech dvacátého století, kdy jsem měl poprvé možnost vést rozhovory v terénu, konkrétně v Tunisku a Afghánistánu, kde jsem studoval, se teprve objevovaly satelitní televize. Už tehdy jsem se ale podívoval, jak silný vliv měly a jak nereálnou představu o Evropě vytvářely. Neméně překvapující byla i ochota mnohých tamních lidí, kteří podle mé zkušenosti na místě žili spokojeně ve stabilizované situaci, vážně přemýšlet o odchodu do zemí a poměrů, o kterých neměli hodnověrné informace. S nástupem a dostupností internetu se tento stav radikálně zhoršil. Lidé žijící ve zkoumané oblasti jsou pod tlakem vyložených desinformací od svých příbuzných a krajanů, které k nim bez přestání přicházejí po sociálních sítích a v telefonických rozhovorech. Imigranti, kteří

¹⁰ Základní hodnotové žebříčky se vytvářejí v raném věku a zásadně je měnit v dospělosti je abnormální a traumatizující. Osoby, které rychle a radikálně změni svůj systém hodnot, bývají pochopitelně sociálně ostrakizovány, protože představují pro své společenství prvek nepředvídatelnosti a nespolehlivosti. Bývají to lidé psychicky a osobnostně labilní. Imigranti přicházející do Evropy jsou již ve věku, kdy jsou osobnostně vyzrálí a nelze počítat s tím, že by masivně a radikálně střídali své světonázorové a hodnotové postoje. Evropské vzdělávání působící na racionální osobnostní složky nemůže už vůbec stačit. Hodnotové systémy žádné společnosti nestojí výhradně na racionálních základech, a nelze je proto měnit pouze rozumově. Vezměme si pro představu osobnost běžného dospělého Evropana, který dlouhodobě přesídlí do některé z kulturně silně odlišných zemí, odkud do Evropy přicházejí imigranti, například za prací nebo kvůli studiu. Takový člověk se může naučit mnohé o tamním náboženství, hodnotových systémech a způsobu života. Nepředpokládáme však, že by se s nimi ztotožnil. V takovém případě bývá sociálně vyloučen i svými krajanými žijícími na místě, a o to více v zemi, odkud pochází. Jeho původní společnost mu toleruje dílčí přijetí místních civilizačních či kulturních návyků, což bere jako nutný ústupek, někdy dokonce i jako přínosné obohacení. Obvykle však takovému Evropanovi nevyčítáme, pokud se naopak více či méně uzavírá do lokální sociální bubliny odpovídající více jeho původnímu prostředí. Očekávat, že se mimoevropské přistěhovalci budou chovat jinak, je naivní. U mnoha lidí bez hlubších terénních zkušeností tvrdících, že tento model může fungovat, to navíc představuje ideologický „krok stranou“. Tato očekávání se u nich totiž většinou snoubí s přesvědčením o slučitelnosti a naprosté rovnosti různých kultur a s důrazným odmítáním superiority některé z nich. Ve skutečnosti však eurocentricky očekávají, že imigranti ochotně akceptují ty nejzásadnější sociální hodnoty, přestože jsou v protikladu k jejich původním hodnotám. Jak se rozrůstají cizinecké komunity, vliv rodiny a většinové imigrantského prostředí má možnost působit déle a intenzivněji i na generace, které se již narodily v Evropě.

namnoze dosud žijí v provizoriích, nemají zaměstnání ani neznají jazyk, jim posílají zprávy, že se jim daří výtečně a jsou všestranně úspěšní. Dotvrzují to obvykle fotografiemi a videi vytrženými z kontextu či zcela úmyslně zfalšovanými.¹¹ Ve většině společností, odkud přicházejí, se pokládá uznat chybu, neúspěch, či dokonce jen omyl, za dehonestující vůči sobě samému. Vzhledem k tomu, že tato společenství fungují kolektivisticky, to znamená vystavit dehonestaci také své blízké.

To vytváří začarovaný kruh. Imigranti, i ti neúspěšní a subjektivně nespokojení, vytvářejí falešný obraz o svém postavení a poměrech v Evropě. Nejde jen o jejich materiální situaci. Jejich finanční příjem, přestože třeba ani nepracují, může v absolutních číslech převyšovat úroveň, ze které vzešli ve své domovině. Zamlčují však, že taková částka jim v kontextu místních nákladů a životního stylu nemůže zajistit totéž, co v jejich vlasti. Zkreslují roli evropských sociálních systémů, díky nimž mají zajištěné základní životní potřeby, bydlení, stravu, lékařskou péči, což jsou v zemích, odkud přišli, často statky dostupné výhradně na komerčním základě. Především ale do svých domovin nereflektují svou subjektivní frustraci a sociální deprivaci. V očích komunity odkud pocházejí, pouhým pobytem v Evropě stoupají na společenském žebříčku.¹² Tento obraz je atraktivní pro jejich blízké a motivuje je, aby rovněž odešli z vlasti, i když tam třeba žijí spokojeně. Imigranti, kteří již jsou v Evropě, jim v tom aktivně, často neuvěřitelně obětavě, pomáhají, jak to vyžaduje morální imperativ jejich společenství. Posílají jim peníze na cestu, vyhledávají legální i nelegální cesty, poskytují jim ubytování, najímají pro ně imigrační právníky a podobně. S tím, jak počty imigrantů narůstají, mohou snadněji udržovat sociální a kulturní prostředí odpovídající poměrům v zemích, odkud pocházejí.

Současní emigranti odcházející do Evropy nejsou primárně vypuzováni válkou, hladomory ani kvůli politickému pronásledování. Ti, kdo opouštějí své domovy pod tímto druhem tlaku, se spíše stávají tzv. vnitřními vysídlenci, tedy uchylují se do bezpečnějších oblastí uvnitř své vlasti, anebo prchají do blízkého zahraničí. U většiny příchozích do Evropy převládají motivace, jež je tam přitahují. Označovat je za ekonomické migranty by však bylo zjednodušující a chybné. Ambice zlepšit své ekonomické postavení je pouze částí jejich motivace. Nejblíže skutečnosti by mohlo být nevědecké vyjádření, že míří za nereálným snem. Tento sen je v nich vytvářen především mohutným přívalem polopravd a desinformací přicházejících k nim převážně od jejich krajanů z Evropy přes sociální sítě. Paradoxně se na něm v určité míře podílejí i informace, které o sobě šíří samy evropské země. Prakticky všechny zprávy směřované z Evropy do těchto oblastí vládami, proexportními organizacemi, rozličnými orgány EU, univerzitami lákajícími studenty samoplátce a mnoha podobnými institucemi, jsou pouze pozitivní. Kdekoliv prezentují svůj obraz života v Evropě, je prost chyb a vad.

¹¹ Tento fenomén ostatně v principu není vlastní jen imigrantům ze sledované oblasti. Málokdo touží prezentovat se jako ztroskotanec. Stačí porovnat internetové příspěvky a fotografie našich vlastních krajanů, když známe důvěrně jejich životy, se skutečným stavem.

¹² I virtuální postup na společenském žebříčku, kdy nejsou fyzicky přítomni v zemích původu, například zvyšuje jejich atraktivitu pro nalezení partnera ke sňatku. Ve zkoumaných oblastech bývá základním předpokladem pro manželství ekonomická zralost muže. Pobyt v Evropě se jednoznačně považuje za nezpochybnitelné materiální zajištění a otevírá mužům nejen širší spektrum partnerek z jejich sociální vrstvy, ale dokonce i z vrstev vyšších. Lákadlem je, že manželka může v rámci slučování rodin přicestovat za manželem do Evropy. V případě mužů, kteří sehnali práci v zemích Perského zálivu, se jejich atraktivita pro manželství také zvyšuje. Automaticky se přitom nepočítá s tím, že manželka bude svého manžela následovat, i když to není vyloučené. V Súdánu znám mnoho případů, kdy muž odcestoval za prací do Saúdské Arábie, načež byl během krátké doby v nepřítomnosti oženěn. Je běžné, že muž jen posílá domů dlouhou dobu peníze a má možnost přijíždět do Súdánu jen jednou ročně, někdy dokonce až po delší době. Ví se ale, že se jednou vrátí trvale žít do Súdánu.

V konečném součtu vzniká masivní desinformační kampaň, jakkoliv třeba nezamýšlená. Většina lidí chystajících se k migraci nebo ji alespoň zvažující vyjadřuje v rozhovorech pevné přesvědčení, že jakmile se jim podaří dostat do Evropy, tamní vlády jim přidělí do vlastnictví dům, budou vzděláni v jazyce a dostanou důstojnou a dobře placenou práci. Mladší také často uvádějí, že bezpochyby dostanou možnost vystudovat univerzitní obor dle vlastního výběru. Starší zase předpokládají zcela samozřejmě, že budou mít nárok na vysoký důchod. Jejich představy tedy vlastně do značné míry odpovídají nastavenému ideálu integrace, jsou ovšem založeny na chybných premisách vlastních schopností a rozsahu toho, co jim poskytne Evropa.

Technické předpoklady migrace

Současná situace, kdy jsou na cestě do Evropy milióny migrantů a další ji mají v úmyslu podniknout, mohla nastat teprve s masovým rozšířením internetových komunikačních sítí. Do zideologizovaných mediálních a politických diskusí u nás tento fenomén pronikl ve formě zprofanovaného klišé „mladí muži s drahými mobily“, jež má nicméně velmi reálný základ. Zásadní role, kterou hraje snadná komunikace přes internet pro motivování k migraci, již byla zmíněna výše.¹³

Díky online komunikaci se v blízkovýchodním a africkém prostředí vytvořila řada neoficiálních sítí k posílání peněz. Liší se v detailech, ale jejich podstatou je kombinace možnosti stoprocentně se spolehnout na pevné osobní vazby a levné a rychlé komunikace přes internet. Směnárník z jedné země zatelefonuje do jiné země svému partnerovi, většinou příbuznému, krajanovi ze stejného místa nebo nějak podobně s ním svázanému, a ústně mu dá pokyn, komu má vyplatit jakou částku. Pro identifikaci beneficianta stačí třeba jen jeho telefonní číslo nebo jméno. Převody směřují převážně z cílových do zdrojových zemí migrace. Hotovost tímto směrem převážejí neorganizovaní kurýři. Bývají to migranti, kteří již mají evropský cestovní doklad a jedou do země původu na návštěvu. Směnárníci po nich obvykle posílají částky ve výši řádově tisíců dolarů, někdy za malou odměnu, jindy zadarmo, protože patří do okruhu lidí udržujících vzájemnou loajalitu. Při převodech z Evropy se většinou posílají malé sumy v řádu stovek dolarů, někdy i jen desítek. Ve srovnání s oficiálními bankovními službami jsou náklady zanedbatelné, služba je rychlá, byrokracie neexistuje a poskytuje služby i lidem bez jakýchkoliv dokladů, což je v jejich situaci důležité. Tento způsob posílání peněz umožňuje migrantům se vypravit z domovské země, a především přežívat pobyty na tranzitních zastávkách, které nezdávka trvají i řadu let.¹⁴

¹³ Ještě na přelomu osmdesátých a devadesátých let dvacátého století byla pro přistěhovalce komunikace s příbuznými a blízkými v zemích, odkud pocházeli, obtížná a nákladná. Psaní dopisů většinou neodpovídalo jejich kulturním tradicím. Telefonické spojení bylo tak drahé a komplikované, že si ho mohli dovolit jen zřídka. Díky tomu byli přistěhovalci nuceni své sociální potřeby uspokojovat na místě. Dokud byly jejich komunity relativně malé, vedlo to k mnohem intenzivnějšímu provázání s místními obyvateli, nutnosti naučit se jejich jazyk a zvyklosti, tedy k celkové intenzivnější integraci do společnosti.

¹⁴ V ČR, kde dosud není tak velká komunita imigrantů ze zkoumané oblasti, se peněžní služby tohoto druhu ještě nerozšířily. Zaznamenal jsem sice, že některé „kamenné“ směnární, jež hojně provozují Arabové, slouží k nekontrolovaným transferům do zahraničí, nevěnují se ale drobné klientele a posílání drobných sum. Nejbližší takové služby, o nichž vím, jsou ve Vídni. Zajímavým způsobem se tak řetězily oficiální bankovní služby s nekontrolovatelnými, kdy cizinec z Prahy posílal svému krajanovi normálním bankovním převodem nevelkou částku a ten ji dále transferoval přes somálské směnárníky neoficiálním spojením do Libye příbuzným, kteří tudy migrovali. Stojí za zmínku, že jejich poplatky byly násobně nižší, než co si účtovaly normální banky. Migrantům uvázným v ČR jejich příbuzní obvykle posílají peníze na další cestu přes Western Union. Neposílají je přímo

Přes internetové sítě se také obchoduje s falešnými osobními doklady. Existují například stránky nabízející kradené osobní doklady. Zájemce si tam může vybrat takový průkaz totožnosti, jehož fotografie co nejvíce odpovídá jeho skutečné podobě a není ho nutné dále pozměňovat. O existenci takových stránek, majících třeba podobu diskusní skupiny, se migranti a jejich příbuzní informují mezi sebou. Správce skupiny si s nimi díky anonymizující technologii může bezpečně domluvit schůzku a obchod uskutečnit.¹⁵

Na stránkách internetových diskusních fór jsou aktuální informace o nechráněných místech na hranicích, ceny taxi převážejících migranty k hranicím, místa, kde se dá nocovat a mnoho dalších informací.

Pomocí GPS v mobilních telefonech se migranti orientují při nelegálních přechodech.¹⁶

Díky možnosti být kdykoliv a kdekoliv v kontaktu se svými příbuznými a blízkými, za kterými míří do Evropy, migranti na své cestě pružně reagují na nastalé situace. Jejich blízcí jim mohou okamžitě například poslat další peníze nebo je odkázat na někoho dalšího z jejich příbuzných či blízkých, kdo je právě blízko a pomůže jim, nežádka i s vědomím, že tím překračuje zákon.¹⁷ Prostřednictvím mobilního spojení přes internet migranti přímo na místě překonávají neznalost jazyka, nechávajíce si tlumočit od příbuzných. Někdy jazykovou bariéru překonávají za pomoci rozličných překladových aplikací v mobilech. Bez spojení online by se migranti sami nedokázali vypořádat s překážkami na cestě, orientovat se v nezvyklém prostředí a byli by často nuceni se v některé fázi své cesty vrátit domů.

Politické předpoklady migrace

Od přelomu šedesátých a sedmdesátých let začaly v západní Evropě zásadním způsobem ovlivňovat příchod imigrantů z neevropských zemí politické trendy rozšiřující pojetí lidských

z Blízkého východu či Afriky, protože to by bylo příliš komplikované, ale zavolají příbuzným již usazeným v Evropě. I tak je pro vyzvednutí peněz vyžadován platný průkaz totožnosti a ten řada migrantů nemá.

¹⁵ Viz přílohu.

¹⁶ V ČR jsem viděl, že využívají službu posláni vlastní pozice, kam si je přijíždějí vyzvednout převaděči. Mnoho migrantů se nikdy nesetkalo se systémem, kdy mají všechny ulice jména a domy čísla. Nevědí, že si mohou s pašeráky domluvit místo setkání tak, že jim pošlou adresu, a svou polohu určují pomocí mobilní aplikace.

¹⁷ Jednou z nejvíce účinných metod přímého terénního výzkumu se v tomto směru ukázalo být pozorování migrantů po skončení tlumočnického úkonu na Cizinecké policii. Je běžnou praxí, že migranti zadržení cizineckou policií s falešnými doklady jsou vyhoštěni ve správním řízení. To znamená, že dostanou pouze výjezdní vízum s povinností během určené doby, obvykle do jednoho měsíce, si na svém zastupitelském úřadu opatřit cestovní doklad a opustit legální cestou území státu, respektive Evropské unie. S tím jsou propuštěni na území státu. Řadě migrantů z různých zemí jsem v této situaci poskytl internetové připojení, odvoz z Cizinecké policie, pozval jsem je na jídlo, našel jim přechodné bydlení, vlakové spojení pro další cestu, někdy jsem jim dokonce poskytl krátkodobě ubytování u sebe a podobně. Díky tomu jsem měl možnost vidět, jak bez jediné výjimky nejprve přes internet navázali spojení se svými blízkými a podle jejich instrukcí a za jejich aktivní pomoci pak pokračovali v cestě za nimi. Byl jsem přímým svědkem, jak imigranti žijící v Evropě pro svého příbuzného poslali auto s převaděčem, aby ho převezl za další hranice, zařídili a zaplatili nové padělané doklady (svou fotografii, aby ji padělatelé dali na originální kradený doklad, jim migrant samozřejmě poslal přes internet), poslali jim prostředky na další cestu atd. Tato metoda přímého a zúčastněného pozorování mi umožnila v několika desítkách případů porovnávat údaje uváděné migranty při jednání s úřady se skutečností. Díky ní jsem mohl s migranty zůstat v kontaktu i poté, co nelegálně překročili hranice ČR směřující za svými blízkými do západní Evropy. Dlužno zmínit, že podmínky správního vyhoštění nedodržel žádný ze sledovaných objektů. Komunikoval jsem přes internet s jejich příbuznými v zemích původu i v cílových zemích. Ve výjimečných případech jsem dokonce navštívil v zemích původu jejich rodiny a mohl jsem poznat zcela konkrétní prostředí, z nějž odcházeli.

práv a práv menšin. Od devadesátých let výrazně posilují a také zvětšují spektrum skupin, na jejichž ochranu a podporu cílí. V České republice se ve srovnání se západní Evropou netěší tak velké popularitě. Do migrační a integrační politiky České republiky nicméně v praxi znatelně zasahují prostřednictvím institucí Evropské unie a nevládních organizací.

Tyto trendy významně oslabily fyzickou ochranu vnějších hranic schengenského prostoru. Migranti přicházející bez potřebných povolení s jistotou počítají s tím, že jim nebude v nelegálním překračování hranic bráněno za cenu ohrožení jejich zdraví a života. Počítají také s tím, že i když při tom budou zadrženi, je vysoce nepravděpodobné, že budou umístěni do trvalé detence. Vědí, že jakmile proniknou do schengenského prostoru bez ochrany vnitřních hranic, mohou se uvnitř něj snadno dostat až do těch cílových zemí, jež jsou pro ně atraktivní.

Pro žadatele ze třetích zemí je obtížné získat v Evropské unii možnost legálního pobytu formou pracovního povolení, pobytu za účelem podnikání a podobné pobytové tituly umožňující ekonomickou migraci. I to je jeden z důvodů, proč tuto cestu masově volí i ti migranti, kteří ve své zemi nejsou pronásledováni ani ohroženi.

Množství migrantů přicházejících do Evropy je administrativně nezvladatelné.¹⁸ Evropské státy nedokážou prověřit ani skutečnou totožnost každého jednotlivého zadrženého migranta, a už vůbec ne osobní poměry těch, kdo žádají o azyl. V důkladném azylovém řízení by museli prozkoumat řadu citlivých osobních údajů, ke kterým nemohou mít přístup. Mezinárodní ochrana se tak převážně uděluje paušálně podle toho, jak žadatelé deklarují svou příslušnost k velkým skupinám. To znamená hlavně podle země jejich původu a podle toho, jak je tamní situace hodnocena politicky.¹⁹ Azylová politika není mezi evropskými zeměmi koordinována.

¹⁸ V ČR je číslo žadatelů o azyl ve srovnání se západní Evropou nízké a nikdy jsem také neměl příležitost účastnit se azylového řízení. Ze zkušenosti při tlumočení nelegálním migrantům zachyceným Cizineckou policií však mohu říci, že jsou úřední procesy při jednání s migranty nastaveny chybně. Vyžadují v krátkých lhůtách zúřadování obrovského počtu úkonů, které s podstatou věci nemají nic společného. Kladou až přehnaný důraz na práva zadržených osob, ale čistě formalisticky, čímž dosahují pravého opaku. Systémy jsou vytvořeny eurocentricky, bez znalosti civilizačních a kulturních rozdílů. Po migrantech se tedy třeba při zjišťování totožnosti vyžaduje nejen jméno a příjmení, přestože v řadě zemí takové paradigma osobní totožnosti neexistuje, nýbrž třeba i poštovní směrovací číslo, přestože mnozí přicházejí z poměrů, kde nemají ani ulice jména. Lze odhadovat, že azylové procedury nebudou nastaveny o mnoho smysluplněji.

¹⁹ Podle dostupných informací se české orgány při posuzování situace migrantů opírají o obecné informace pocházející dílem od nevládních organizací, jako Amnesty International nebo Human Rights Watch, dílem o zveřejňované souhrny CIA a MZV USA, dílem o novinářské zprávy vztahující se k příslušné zemi. Přestože jsou metody jejich práce nevěřejné, je zřejmé, že nemají dispozici žádné informace od českých nebo evropských státních institucí, které by byly zjišťovány k tomuto účelu. Je-li vláda některého státu na základě těchto pramenů označena příslušnými orgány za dostatečně diktátorskou nebo je-li rozhodnuto, že v něm probíhá válka, dostane se v řadě evropských zemí mezinárodní ochrany prakticky každému, kdo prokáže, že z něj přichází, bez ohledu na jeho skutečnou osobní situaci. A vice versa, je-li stát označen za „bezpečnou zemi“, má na azyl minimální šanci, i když může být skutečně ve smrtelném ohrožení. V mnoha případech se proto imigranti účelově hlásí k údajně ohroženým skupinám dle instrukcí od svých blízkých v Evropě. V určitém období tak například iránské žadatelé o azyl často tvrdili, že jsou homosexuálové. V západních zdrojích, o něž se při rozhodování opírají azylové orgány, byla totiž hojnost informací o pronásledování osob s jinou než heterosexuální orientací v Íránu. Často se opakoval narativ, že v Íránu jsou homosexuálové veřejně popravováni (<https://www.hrw.org/news/2005/11/21/iran-two-more-executions-homosexual-conduct>). V ČR byla jejich sexuální orientace několikrát prověřována sexuologickým vyšetřením, a přestože bylo po nátlaku EU zastaveno, v posledních letech iránské imigranti tento důvod již nezmiňují. (https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/cesko-meri-uprchlikum-penisu-je-podezrele-z-porusen-lidskych-prav.A101208_103729_domaci_kot <https://sbirka.nssoud.cz/cz/azyl-homosexuality-jako-duvod-poskytnuti-azylu-opatreni-pusobici-psychicky-natlak.p1061.html> <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1299164-eu-vini-ceske-urady-z-homofobie-kvuli-mereni-penisu>)

Státy se řídí jen vlastní interpretací mezinárodních norem a vlastním náhledem na míru narušení chráněných práv u žadatelů o azyl. Kritéria udělování azylu tak nejsou sjednocena a lze se domnívat, že jsou v jednotlivých zemích značně rozdílná.

Z odmítnutých žadatelů o azyl se daří vrátit do země původu jen nepatrné procento migrantů. Jednak jsou výkonné složky cílových zemí paralyzovány jejich množstvím, jednak kvůli tomu, že se návratu aktivně brání. Využívají přitom formální procedurální překážky při procesu vyhoštění, v čemž jim vydatně pomáhají vlivné proimigrační skupiny, stejně jako nelegální prostředky, kdy se mohou v schengenském prostoru bez hraničních kontrol jednoduše ztratit ve svých komunitách kdekoli po celé Evropě. U naprosté většiny mimoevropských imigrantů tak evropské země rezignují a s různou mírou ochoty jim nakonec různými prostředky po čase legalizují pobyt. Je logické, že rychlost a snadnost této procedury je pro migranty významným faktorem při výběru cílové země.

Informace o tom všem se dostávají ve zkreslené a idealizované podobě do zdrojových zemí migrace. Jsou tam chápány tak, že současný způsob migrace musí i po určitých obtížích skončit vždy dobře, se všemi atributy, po kterých migranti touží. Tím se dotváří narativ, že každý, kdo se jakýmkoliv způsobem dostane do Evropy, je tam automaticky přijat. To je pak motivací pro další migranty, aby se za touto iluzí vydávali.

Paralelně s oslabováním bezpečnostních opatření bránících imigrantům v příchodu posiluje politický tlak na větší toleranci vůči jejich pobytu ze strany většinového obyvatelstva a na poskytování intenzivnější pomoci v procesu jejich usazování.²⁰

Také o tom se informace dostávají k potenciálním migrantům ve zkreslené podobě. Vyvolávají v nich nereálné představy o šíři jejich práv, nárocích na materiální zajištění a celkovém způsobu života v Evropě, takže imigranti bývají při střetnutí s realitou frustrováni. Vzhledem k tomu, že bezvýhradně důvěřují svým blízkým a berou desinformace pocházející od nich jako nezpochybnitelné, často pak viní stát a společnost v cílové zemi, že je zkracují na jejich právech a okrádají, a vyvstává v nich vůči zemi, kam přišli, a vůči většinové společnosti nenávisť.²¹

Namísto toho jsem při tlumočení zaznamenal vlnu Íránců tvrdících, že jim doma hrozí smrt, protože konvertovali od islámu ke křesťanství. Svou konverzi někdy dokazují například okázale nošenými křížky. Když jsem s nimi hovořil poté, co byli propuštěni z Cizinecké policie, okamžitě svůj přestup ke křesťanství brali zpět. Všichni mi v soukromém rozhovoru řekli, že konverzi uváděli jen proto, že byli krajany poučeni, že takové tvrzení jim zajistí azyl. Mezi samotnými Íránci jsem dokonce zaznamenal anekdotu, jak íránský žadatel o azyl v Evropě říká: „Přisáhám při Husajnovi, že jsem křesťan!“ Vtipy na jakékoliv téma obvykle ve společnosti odrážejí jevy, které dosáhnou skutečně masového rozšíření.

²⁰ <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/zakladni-dokumenty-k-integracni-politice-ke-stazeni.aspx>

Dokumenty českých státních orgánů zabývající se integrací jsou v požadavcích vůči majoritě realistické a racionální. Nelze dosti dobře předpokládat, že by společnost, kde dokonce i soužití Čechů a Slováků, jazykově a kulturně jen nepatrně odlišných, vyústilo až v rozdělení státu, bylo možno snadno přimět k přijetí ideje multikulturalismu. Ve srovnání například s Německem jsou v ČR občanské organizace pomáhající imigrantům zanedbatelné a rozhodně se netěší větší společenské podpoře. Ani žádná česká politická strana se dosud neodvážila veřejně vystupovat na podporu imigrace z mimoevropských oblastí. Zároveň je ovšem ČR na mnoha úrovních, včetně politické a mediální, vystavena silnému tlaku ze strany EU i jednotlivých států západní Evropy, aby akceptovala příchod velkého množství cizinců z kulturně nekompatibilních prostředí. Do státních koncepcí integrace nicméně požadavky na změny majoritní společnosti v zájmu integrace cizinců zatím pronikají jen nepatrně. Na druhé straně se v konfrontaci s evropskými trendy již nikdo neodvážá vyslovit názor, že jazykově a kulturně homogenní společnost má větší předpoklady pro stabilitu a že řešením by mohla být asimilace, protože takové postoje jsou označovány jako krajně politicky nekorektní, ba mohou se dostávat až na hranici trestního zákona.

²¹ Mezi neevropskými imigranty v ČR je na tomto základě rozšířeno množství urbánních legend. Jedna z nich třeba říká, že OSN dává české vládě na každého uprchlíka (což má být každý, kdo požádá o azyl) měsíčně fixní částku (obvykle uvádějí tisíc dolarů nebo tisíc Euro). Tu má uprchlík dostávat v hotovosti bez ohledu na případné jiné

2. Integrace neevropských imigrantů v ČR

Česká republika se procentuálním poměrem cizinců žijících trvale nebo dlouhodobě na jejím území od západoevropských států poněkud liší. Početní poměr cizinců v ČR je o něco menší, rozdíly však nejsou tak dramatické, jak se někdy tvrdí, zejména v diskusích o možném přerozdělování neevropských imigrantů mezi členské státy Evropské unie. Ze sociálního a politického hlediska ovšem existuje výrazná disproporce mezi Českou republikou a západní Evropou v poměru cizinců, pocházejících z kulturně a civilizačně výrazně odlišných prostředí. V České republice jednoznačně převažují cizinci z geograficky blízkého okolí, jazykově i kulturně podobní. Z uváděných zhruba šesti set tisíc cizinců žijících dlouhodobě v ČR dosahují řádu statisíců Ukrajinci a Slováci. Je přitom nutné dodat, že v ČR žijí Slováci, pravděpodobně ve velkém počtu, aniž by byli nuceni získat dlouhodobý či trvalý pobyt, a proto jsou statisticky nepodchyceni. Také mnoho Ukrajinců využívá možnosti bezvízového styku, pokud jejich nepřetržitá doba pobytu nepřekročí devadesát dnů v období sto osmdesáti dnů. V ČR tráví až celý povolený půlrok po tříměsíčních periodách. Proto bude tato skupina pravděpodobně o mnoho větší, než odrážejí oficiální údaje. Další cizinci ze slovanských zemí, pro něž nepředstavuje jazyk velkou překážku, dohromady také dávají statisícový počet.²² S výjimkou Vietnamců je i téměř celý zbytek složen z cizinců pocházejících ze zemí, v nichž přinejmenším kultura a hodnoty vycházejí ze stejných kořenů jako u české majority a také jejich materiální civilizace není diametrálně odlišná. Ani jejich soužití s majoritní společností není prosto problémů, není však předmětem této stati.

Také v západní Evropě pochází větší část dlouhodobě pobývajících cizinců podle statistik z kulturně podobných oblastí. Oproti situaci v ČR je u velkého procenta jejich mateřský jazyk odlišnější. Integrační programy, studie a dobrovolnické aktivity se tam nicméně v poměru k této skupině cizinců nepoměrně více věnují právě integraci imigrantů z kulturně rozdílných oblastí.

Jak již bylo řečeno výše, nemá ČR, podobně jako celá Evropská unie, jasnou ani vstřícnou politiku vůči čistě ekonomické imigraci. O zemích Blízkého východu a Afriky to platí stoprocentně. Zatímco import pracovních sil například z Ukrajiny nebo Mongolska, navzdory administrativním obtížím a značnému diskomfortu pro žadatele o pracovní víza, přece jen nějakým způsobem funguje, je téměř vyloučeno, aby české pracovní vízum získali uchazeči ze zkoumané oblasti. Znemožňují to příliš náročné požadavky na portfolio předkládaných dokumentů i geografická nedostupnost a malá kapacita konzulárních úřadů. V neposlední řadě hraje roli také přísnost a často i neskrývaná nevstřícnost zodpovědných úředníků. Udělení víz

sociální benefity, které třeba skutečně požívá. Česká vláda tyto peníze uprchlíkům krade a financuje z nich vyšší životní úroveň svých občanů. Další zaznamenaná urbánní legenda vysvětluje srážky z hrubé mzdy, platbu zdravotního pojištění a podobné poplatky, na jaké imigranti nejsou z poměrů v zemích původu zvyklí, jako daň z hlavy uvalenou na ně jako na muslimy evropskými křesťany. Vycházejí přitom z existence takové daně v islámském právu, kde mají daň z hlavy platit křesťané a židé žijící v islámském státu. Tato interpretace samozřejmě napomáhá k vytváření paralelní společnosti.

²² https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu

Oficiální statistiky musejí při zpracovávání studií tvořit nezbytně faktografický základ. Metodologicky bohužel neexistují prostředky, jak alespoň přibližně odhadnout jejich chybovost. Konkrétně v této uvedené statistice je například pro rok 2019 uvedeno na území ČR celkem 8 Eritrejců s dlouhodobým pobytem nad 90 dnů. Osobně nebo alespoň jménem jsem jich v uvedené době znal 10. Z pozice honorárního konzula Súdánu odhaduji, že ani uváděných 57 Súdanců nebude úplně odpovídat skutečnosti. Pravděpodobně každý obyvatel ČR zná nějakého Slováka, který zde pobývá více než 90 dnů, aniž by tuto skutečnost hlásil příslušným úřadům. Domnívám se, že při více než šestiprocentním zastoupení cizinců v populaci a netotalitním režimu, kdy neprobíhají neustálé kontroly, se nelze o oficiální statistiky opírat s úplnou jistotou.

je snadné odmítnout jen z formálních příčin. Nelze pominout ani to, že průmyslové podniky ani pracovní agentury za import blízkovýchodních a afrických pracovníků nijak zvlášť nelobbují. Pravděpodobně je v konkurenci s pracovní silou z jiných oblastí nepokládají za rentabilní. Ekonomičtí migranti ze zkoumané oblasti už tedy ani neuvažují o tom, že by se pokusili vycestovat do Evropy za prací obdobným způsobem jako třeba do zemí Perského zálivu. Automaticky již z domova odcházejí s tím, že po příchodu do Evropy požádají o azyl. Do Evropy míří s vizí, často až utopickou, že se jim v tomto postavení dostane velmi vlídného zacházení a velkých materiálních výhod. Aby azyl získali, často po příchodu uvádějí důvody a informace, jaké jeho udělení podmiňují, přestože namnoze nejsou pravdivé. Imigrační úřady nemají možnost jejich důvody téměř nikdy spolehlivě prověřit. O udělování azylu se tedy musí rozhodovat převážně na základě obecných politických směrnic. Ať už se imigrantům podaří azyl získat či nikoliv, tzv. návratová politika, což je ovšem pouze politicky korektní výraz pro vyhoštění, je krajně neefektivní. I odmítnutí žadatelé tak nakonec většinou zůstávají v Evropě. To vše ve zdrojových zemích jen dále posiluje narativ o emigraci do Evropy jako o ideálním řešení tamní životní situace.

Informační kampaň

Efektivní integrační politika by měla začínat ještě předtím, než se vůbec migranti rozhodnou vydat na cestu do Evropy. Přehnaně idealizovaný obraz života v Evropě nevytvářejí jen imigranti komunikující se svými krajany přes sociální sítě. Určitou měrou k němu přispívají také informace, jež o sobě šíří, případně nešíří, ale měly by šířit, samy jednotlivé evropské státy a Evropská unie. Sebe prezentace Evropy výhradně jako idylického místa k žití, kde se nakonec vyřeší veškeré problémy hladce, harmonicky a s maximální tolerancí, nese určitou část viny při vyvolávání marných nadějí u potenciálních migrantů. Bylo by naopak záhodno investovat dostatek prostředků do osvěty o reálných poměrech a směřovat ji do zdrojových zemí migrace. Nesnažit se prezentovat jen příběhy imigrantů, kteří po obtížích a úsilí dojdou šťastného konce, ale cíleně jako varování reflektovat také osudy lidí, kteří ztratili své kořeny, zažili rozčarování a jejich klamné představy o životě ve vysněné Evropě se rozplynuly. Neukazovat jen nevládní organizace, jak obětavě poskytují pomoc migrantům v přeplněných člunech na Středozemním moři, pomáhají jim naučit se jazyku a nakonec si otevřít etnorestauraci v harmonickém multikulturním městě, nýbrž také ty Evropany, kteří mají k imigrantům nevstřícný postoj, neboť obojí je realitou. K takové výstražné kampani by se měly využívat v první řadě stejné prostředky, jimiž se šíří současný lákavý obraz životě v Evropě, to znamená především internetové sociální sítě a autentičtí migranti. Měli by se v nich nechávat promlouvat vlastním jazykem a způsobem skuteční lidé, aby se rozbořil nebezpečný lákavý mýtus o „zaslíbené zemi“.

Pokládám za vysoce pravděpodobné, že šíření objektivních varovných informací o problémech migrace by uvítaly a podpořily i zdrojové a tranzitní země. Přestože pro některé ze zdrojových států představuje odchod jejich občanů částečné řešení nezaměstnanosti a také vítaný zdroj valut, které emigranti posílají domů příbuzným, velká část z nich si uvědomuje, že tento druh emigrace je v dlouhodobé perspektivě ekonomicky i politicky oslabuje a není pro ně výhodný.²³

²³ Známy je například postoj syrské vlády v kauze tzv. „syrských sirotků“. Při medializované diskusi o záměru poslankyně Šojdrové přesídlit z řeckých zařízení pro migranty do ČR padesát syrských nezletilců bez doprovodu upozornil syrský zastupitelský úřad v ČR, že by to Sýrie mohla hodnotit jako únos. Na internetu je několik videí ukazujících převážně negativa života eritrejských imigrantů v Evropě. Jsou natočena samotnými eritrejskými migranty a nelze vyloučit, že je nějak podpořila eritrejská vláda. V tamní státní televizi se podobné pořady občas objevují, Eritrejci je většinou berou jako propagandu.

Pokud jde o tranzitní státy, pro ty představují migranti v každém ohledu výhradně zátěž a přivítaly by, kdyby se jejich proud zastavil.

Je bohužel prakticky jisté, že by takový projekt v nejvlivnějších evropských státech narazil na nepřekonatelný politický odpor. Přestože by pravděpodobně zachránil řadu životů zmařených během nebezpečné cesty do Evropy, lze očekávat, že by byl přinejmenším označen za nehumánní a byl by bojkotován. Pokud by měl být realizován prostřednictvím neziskových organizací, jen těžko by získával potřebné prostředky ve výši odpovídající jiným projektům na pomoc migrantům. Stejně tak by jistě byla z politických důvodů odmítnuta osvětová kampaň vedená po linii států nebo na úrovni Evropské unie. Je špatně představitelné, že by za současných politických poměrů například ve kterékoliv zdrojové zemi migrace uspořádal německý velvyslanec tiskovou konferenci, na níž by uvedl, že jeho země bude u všech žadatelů o azyl přísně zkoumat jejich skutečné důvody a že odmítnutí žadatelé budou nekompromisně vraceni do vlasti. Je nemyslitelné, že by se něco takového stalo i v zemi, jako je třeba Maroko, které je pokládáno za demokratickou zemi neohrožovanou válkou, takže by nemohlo vyvstat podezření z podpory nedemokratického režimu. Maroko je přitom významnou zdrojovou i tranzitní zemí.

Prohlášení takového druhu by se přitom bezpochyby dále rychle virálně šířila, zasáhla by mnoho adresátů a odradila by od emigrace alespoň část z těch, kdo ve skutečnosti azyl nepotřebují. Jak účinné je virální šíření informací na chování migrantů, se zřetelně projevuje na změnách migračních tras. Pokud se na některém místě pro nelegální migranty přitvrdí podmínky, například je důsledněji uplatňována detence lidí zadržených bez potřebných dokladů, v krátké době se jejich proud odklání jiným směrem. Sledování migrantských sociálních sítí a aktivní zasahování do nich by mělo být prioritou bezpečnostních služeb.

Informační kampaň by neměla jen odrazovat potenciální emigranty, aby se vydali na cestu. Měla by pravdivě a srozumitelnou formou vysvětlit, jaké jsou podmínky pro udělení azylu a také jakým způsobem se ověřují informace, zda žadatel tyto podmínky splňuje. Měla by popsat, jakými přijímacími procedurami musí imigrant projít a jak dlouho mohou trvat. Jejím obsahem by mělo být i poučení o základních odlišnostech životního stylu, se kterými musí příchozí počítat. Měla by vysvětlovat i věci, které Evropané obvykle pojmají jako natolik elementární a přirozené, že pokud někdo v diskusích o integraci poukazuje na to, že je imigranti neznají, může být nařčen z rasismu. Měla by rozbít mýtus o bezbřehé štědrosti pro každého imigranta a systematicky vysvětlovat pravý stav věcí. Měla by provést důkladnou analýzu nadějí a migrantů, jejich očekávání uvádět na pravou míru a tím předcházet, aby se zbytečně vydávali na cestu do Evropy.

Mezinárodní ochrana

Ruku v ruce s osvětou ve zdrojových státech by měly jít azylové a pobytové procedury v Evropě. Už jen to, že by byly striktně dodržovány a vymáhány principy přijaté v první tzv. Dublinské dohodě, by pravděpodobně znamenalo výrazný pokles přílivu imigrantů. K první Dublinské dohodě však v průběhu dvaceti let přibývaly dalších dohody téhož jména, vztahující se k imigrační politice a opatřením. Ty původní záměr imigraci kontrolovat a regulovat postupně obracejí spíše v toleranci, až v podporu imigrace z neevropských zemí. Funkčnost původních záměrů navíc průběžně paralyzují rozhodnutí soudů různých úrovní, stejně jako nesystémové kroky vlád některých států Evropské unie a orgánů EU.

Informace o tom, jak probíhá azylové řízení a o jaké informace se opírají orgány, které rozhodují o jeho výsledku, nejsou veřejně dostupné. Z důvěrných informací od osob, které se

na procesu podílejí, z informací od žadatelů, kteří jím prošli, výsledných dokumentů, jež pak dostávají do ruky, i z důvěrných informací od dalších orgánů pracujících s informacemi o dotčených zemích, jednoznačně vyplývá, že při azylovém řízení s imigranty z pojednávané oblasti nejsou příslušné orgány v žádném případě schopné posoudit skutečnou situaci žadatelů. Informace, se kterými pracují, jsou v drtivé většině pouze obecné povahy, pocházejí z otevřených internetových zdrojů a jejich relevance ve vztahu k posuzování individuálních případů je minimální. Je prakticky vyloučeno, aby v ČR někdo dokázal prověřit, zda byl konkrétní žadatel v zemi původu skutečně pronásledován či ohrožen z důvodů stanovených zákonem pro udělení mezinárodní ochrany. Přichází-li ze států jako je například Somálsko, Eritrea, Súdán i většina dalších zdrojových zemí je to zcela nemyslitelné. V mnoha případech nemají kompetentní orgány ve skutečnosti ani možnosti, aby ověřily skutečnou totožnost žadatele, ba dokonce ani zemi původu. Mezi státními orgány, které by mohly mít informace o migrantech, nejsou nastavena pravidla o jejich sdílení, a už vůbec není možné, aby orgány rozhodující o azylu úkolovaly jiné státní složky, aby potřebné informace aktivně získávaly. Rozhodnutí se tak mohou opírat jen o rámcová pravidla vymezená obecnými politickými směrnici.

Zásadním strategickým krokem pro narovnání současného stavu by proto mělo být pověřit všechny orgány státní správy, především zpravodajské služby a diplomatická zastoupení aktivním sběrem údajů využitelných při azylových řízeních a zavést efektivní pravidla, aby k nim měly přístup azylové orgány. V ideálním případě by měly mezi sebou takovou činnost koordinovat členské státy Dublinského protokolu. Nelze bohužel očekávat, že by se cokoliv z toho realizovalo.

Významnou negativní roli hraje také to, že imigranty není možné držet po celou dobu azylového řízení v detenci. Bez nuceného omezení pohybu nezachovávají stanovená pravidla a bez možnosti kontroly migrují po Evropě. Většinou se uchylují ke svým příbuzným, kde nacházejí podporu a daří se jim třeba několik let vyhýbat jakékoliv kontrole. V případě, že by takovou volnost neměli, reflektovali by to do svých zemí původu, což by vedlo ke snížení počtu jejich krajanů vydávajících se na cestu do Evropy.

Bez detence nefunguje ani tzv. návratová politika, což je pouze politicky korektní termín nahrazující výraz vyhoštění. Odmítnutí žadatelé o azyl se vykonatelnosti vyhoštění úspěšně vyhýbají. Kvůli množství administrativních překážek se mohou téměř donekonečna vyhýbat odchodu ze země, kde pobývají fakticky nelegálně.²⁴ Řada evropských zemí v této situaci rezignovala a odmítnutým žadatelům o azyl nakonec pobyt různými formami legalizuje. Někde se pro ně pravidelně vyhláší amnestie a zhruba po pěti letech dostávají dočasný nebo trvalý pobyt, jinde se zavádí tzv. institut strpění, což fakticky také odpovídá udělení trvalého pobytu. Dokonce ani finanční příspěvky, nabízené kromě letenky imigrantům, kterým nebyla přiznána mezinárodní ochrana, nevedou k tomu, že by se odmítnutí azylanti podřídili platnému rozhodnutí a opustili státy, kde nemají platný pobytový titul. Velká část překážek pro efektivní vyhošťování odmítnutých žadatelů o azyl byla vytvořena judikáty soudů různých stupňů.

V diskusích se jako zásadní obtíž pro vyhošťování ilegálních imigrantů často zmiňuje nevstřícnost státních orgánů jejich domovských států vystavovat jim potřebné cestovní doklady

²⁴ Nevládní organizace, jejichž financování nicméně obvykle pochází hlavně ze státních nebo eurounijních grantů, poskytují migrantům mimo jiné i právní poradenství. Vzhledem k nepřehledné spleti zákonů, nařízení a judikátů a nezvladatelné administrativě s tím související, nebývá problémem najít způsob, jak odmítnutého azylanta udržet v Evropě. V západní Evropě některé nevládní organizace nepokryté vyzývají ke zneužívání pravidel vytvořených pro ochranu lidských práv ve výjimečných situacích. (<https://oplatz.net/stop-deportation/#page/15>)

a přijímat je zpět. Česká republika se nikdy nepokusila dojednat se zdrojovými zeměmi rychlý standardní postup a z dostupných zpráv vyplývá, že nic podobného nikdy nebylo ani agendou Evropské unie. Lze přitom předpokládat, že většina významných zdrojových zemí, by návrat svých občanů nebrzdila.

Integrace na místě

Integrační programy v ČR nemají pro práci s imigranty z blízkovýchodních a afrických zemí vytvořenou ucelenou zvláštní koncepci. S ohledem na to, jak malé procento z celkového počtu cizinců žijících v ČR zatím představují, to ani nelze dost dobře předpokládat. Na druhé straně by jim mohla být právě z tohoto důvodu věnována intenzivnější pozornost a jejich potřeby a specifika při začleňování do české společnosti by mohly být více zohledňovány. Na menším vzorku by se také daly ověřit modely integračních postupů použitelné pro případ, že se jejich počty budou zvyšovat.

Zkoumaná oblast je kulturně, jazykově, civilizačně, kulturně i nábožensky heterogenní. V hodnotových žebříčcích a paradigmatech chování jednotlivých entit lidí z tohoto rozsáhlého regionu existují společné prvky, nicméně nahlížet na ně jako na jednotitou skupinu, jak se někdy v koncepcích integrace objevuje, je chybné. Pokud jde o potenciál integrace, mohou stát dokonce i jednotliví imigranti ze stejné země, ba i z jedné rodiny, na úplně jiné startovací čáře, a vyžadují proto odlišné individuální přístupy. V ideálním případě by měl každý azylant nejprve projít jakýmsi rozřazovacím řízením. Během něj by proběhlo podrobné a fundované zhodnocení jeho výchozích znalostí, dispozic, motivací, rodinných vazeb a všeho dalšího, co je relevantní pro začlenění do české společnosti. Teprve na základě toho by se pro něj vypracoval individuální plán integrace. Péče v takovém rozsahu je samozřejmě nezvladatelná.²⁵ Na druhé straně je třeba se oprostít od náhledu, že všichni imigranti jsou v zásadě stejní lidé a jejich diferenciaci by byla rasismem. Takový postoj je pro integraci kontraproduktivní a škodí nejvíce právě samotným imigrantům.

Jedním z rysů společných téměř všem imigrantům ze zkoumané oblasti nicméně je, že jsou ze svých společností zvyklí na nějakou formu paternalismu a tento postoj si přinášejí do Evropy. Očekávají, že po příchodu budou někým krůček po krůčku vedeni a budou mít vždy možnost se na někoho obracet a spolehnout. Za tuto jistotu jsou připraveni obětovat velkou část toho, co se v Evropě chápe jako osobní svoboda a co se staví na hodnotovém žebříčku mnohem výše. Imigranti předpokládají, že je k jednotlivým krokům vedoucím k začleňování do společnosti bude někdo nutit a bude jejich plnění kontrolovat. Pokud se to neděje a konkrétní integrační aktivity se po nich nevymáhají, pokládají je za nedůležité. Filosofie integračních programů je přitom opačná, jejím záměrem je vést imigranty k samostatnosti. Většinou bohužel tak, že se jim samostatnost poskytuje od samého začátku, i když o ni nestojí a nejsou na ni připraveni. V důsledku toho se imigranti obracejí o pomoc na své příbuzné a krajany, kteří se často v českých realitách orientují podobně špatně, a tím se rychle rozbíhá proces vytváření paralelních společností.

V ideálním případě by měl být každý azylant z této oblasti pod kuratelou sociálního integračního pracovníka se širokými možnostmi a pravomocemi, jak ho přimět, aby alespoň

²⁵ Pro české prostředí byl poučnou zkušeností případ asi 150 iráckých křesťanů, přivezených do ČR s podporou státu, nevládních organizací, a dokonce i za verbální podpory skupiny Islám v ČR nechceme. Křesťanské vyznání se velmi brzy ukázalo jako nedostatečný základ pro jejich začlenění do české společnosti a projekt skončil nezdarem. V osobním rozhovoru se členy farnosti, kteří o část skupiny pečovali, vyslovila jedna z aktivistek odhad, že k úspěšné integraci by bylo potřeba, aby se každému imigrantovi věnovalo asi pět Čechů.

získal znalosti o místních realitách, způsobu života a hodnotách, přestože se s nimi patrně neztotožní, což stejně v delším časovém horizontu povede k nezvladatelným sociálním antagonismům.²⁶ Funkce takového „patrona“ by substituovala úlohu, jakou zastávají často neintegrováné osobnosti z cizineckých komunit. Není u nich výjimečné, že svého postavení zneužívají a imigranty, již se k nim obracejí o pomoc, vykořisťují a zneužívají.²⁷ Nejblíže takové funkci imigračního pracovníka jsou nevládní organizace zabývající se integrací. Na jejich bedrech by však měla ležet jen podpůrná role při organizaci integračních programů, protože nemají mnoho možností, jak imigranty k integraci nutit, pomineme-li, že jejich pracovníci občas nemají potřebné kompetence. Integrační úředník by měl zastupovat stát, a měl by mít k dispozici i prostředky, jimiž by mohl klienty nejen motivovat, ale také účinně nutit, aby se do integračních aktivit zapojovali. V jeho pravomoci by například měla být možnost ovlivňovat vyplácení sociálních podpor a udělování pobytového titulu. Namísto takového modelu se azylantům nanejvýše nabízejí možnosti zvyšovat v nepříliš koordinovaných integračních programech, vytvářených hlavně nevládními organizacemi, svůj potenciál, aby ho pak dokázali uplatňovat individuálně.²⁸

Jazyk

Základním předpokladem úspěšného začlenění do společnosti je nepochybně dostatečná znalost českého jazyka. Vzhledem k tomu, že česká identita se neopírá o specifickou kulturu, náboženství, kmenový původ a podobné faktory, vytvářející národní vědomí jinde, ale v největší míře o jazyk, je akceptace cizinců s ovládnutím češtiny úzce spjata. Dostatečné zvládnutí češtiny zajišťuje imigrantovi elementární akceptaci většinovou společností. Dosavadní majorita cizinců žijících v ČR pochází ze zemí s příbuznými jazyky. Osvojení češtiny, alespoň na komunikační úrovni, pro ně nepředstavuje větší problém, Slováci mohou dokonce používat mateřský jazyk. Příchozí, jejichž mateřské jazyky často ani nejsou indoevropské, mají výchozí pozici nesrovnatelně těžší. Řada těchto jazyků se navíc ani

²⁶ Zářným příkladem toho, jak nezvládnutý je tento proces, může být téměř anekdotický příběh komunity eritrejských imigrantů, koptských křesťanů, kteří mikulášské maškary ještě asi po osmi letech života v ČR interpretovali tak, že Češi jsou uctívači ďábla. Imigranti nechtějí z mnoha lidských a pochopitelných důvodů, ať již ze studu, náboženských příčin či jen z obyčejné pohodlnosti, podrobněji poznávat život majority se všemi příčinami a souvislostmi. Jeho projevy si pak často vykládají mylně, jak ukazuje uvedený příklad, nezřídka způsobem vedoucím k nenávisti vůči většinové společnosti.

²⁷ Zcela běžně je například nechávají pracovat ve svých podnicích, obvykle malých stravovacích zařízeních nebo obchůdkách. Prezentují jim to jako svého druhu charitu, zdůrazňují, že po nich nepožadují znalost češtiny ani vyřizování administrativních záležitostí. Obojí je pro ně špatně srozumitelné a zvladatelné, a právě proto dávají přednost „pomoci“ kulturně bližších imigrantů. Ti je přitom ve skutečnosti vykořisťují, protože je často zaměstnávají bez pracovní smlouvy, překračují pracovní dobu a platí jim poměrně málo, přestože za ně neodvádějí zdravotní ani sociální pojištění. Ovzduší v takových podnicích je „rodinné“. Mezi zaměstnanci skutečně bývají i příbuzní majitele. Zaměstnavatel pracovníkům poskytuje různé benefity, například jídlo a pomoc s vyřizováním úředních záležitostí, ve kterých se neorientují, ale ve skutečnosti na nich vydělává na jejich úkor a na úkor státu.

²⁸ Asi rok a půl jsem například pracoval jako tlumočník pro Fond dalšího vzdělávání, příspěvkové organizace zřízené MPSV. Jeho stěžejním programem pro imigranty byl třídní kurz uplatnění na pracovním trhu. V něm se vysvětlovala témata jako psaní motivačního dopisu a profesního životopisu, a to lidem, kterým se výklad musel tlumočit a mnozí nezvládali ani latinku. Všichni účastníci přitom automaticky předpokládali, že smyslem kurzu je, aby jim Fond opatřil práci. Jakmile se mezi komunitami potenciálních frekventantů rozneslo, že tomu tak není, dramaticky opadl zájem o účast. Organizátoři se museli uchýlovat k metodě cukru a biče, aby na kurzy vůbec někoho dostali. Na jedné straně zavedli výhody, například že absolvent kurzu bude mít možnost využít pomoci tlumočnicka a průvodce na Úřadu práce, ve škole, u lékaře a podobně. Na straně druhé se jim podařilo dohodnout s některými Úřady práce, které absolvováním kurzu podměnili další vyplácení sociálních dávek. Praxe tak spontánně došla k jakési formě paternalistického přístupu. Tímto způsobem se sice podařilo program udržet v chodu natolik, že se nezhroutil pro naprostý nezájem, ovšem jeho faktický přínos pro zamýšlené cíle byl prakticky nulový.

nezapisuje latinkou, což je pro učení dalším handicapem.²⁹ Před příchodem do Evropy se mnozí z nich domnívají, že se ve všech evropských zemích běžně používá angličtina a že pro pracovní ani společenský život nebudou znalost žádného jiného jazyka potřebovat. Sice ji většinou neovládají příliš dobře, ale o to víc jsou šokováni, že s ní v ČR nevystačí. Tím, jak odlišný je gramatický systém angličtiny i lexikum, je nakonec její znalost při zvládání češtiny spíše brzdi.³⁰ Naopak pro imigranty do zemí, kde se mluví germánskými jazyky, tedy do Německa a do Skandinávie, je předchozí znalost angličtiny výhodou. Imigranti v ČR obvykle vlastní pomalý postup při učení češtiny nepřikládají na vrub tomuto faktoru, nýbrž o to více obviňují český systém z neschopnosti je naučit místnímu jazyku

Pro imigranty, kteří u nás získali mezinárodní ochranu, nabízí Ministerstvo vnitra v rámci Státního integračního programu jazykový kurz v délce 400 hodin během cca 12 měsíců.³¹ Vyčerpání této nabídky by vycházelo zhruba na 8 hodin týdně, kdyby kurzy běžely nepřetržitě i přes prázdniny a svátky. Je celkem pravděpodobné, že při takové intenzitě výuky, pokud by zároveň ke studiu přistupovali zodpovědně a iniciativně, by se naprostá většina imigrantů měla dostat na úroveň, kdy by se dokázali alespoň v běžném každodenním styku dorozumívat. Realita je podle dlouhodobého terénního výzkumu bohužel jiná. Azytlanti z Blízkého východu a Afriky namnoze vůbec postrádají motivaci se češtinu učit. Velká část z nich má u nás azyl jen proto, že při migraci do západní Evropy za svou komunitou byli zadrženi a o azyl požádali z obav, aby nebyli deportováni zpět. Přinejmenším v prvních letech, kdy právě mohou čerpat benefity ze státního integračního programu, včetně jazykové výuky, se odmítají smířit s tím, že by měli v ČR zůstat natrvalo nebo nemají vůli se začleňovat.³² Postrádající základní motivaci se učit česky, docházejí na lekce nepravidelně, opomíjejí domácí přípravu a často celou hodinovou dotaci kurzu zdaleka nevyčerpají. Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka, která převážnou část existence státního integračního programu výuku zajišťuje, nemá kompetence, aby frekventanty přinutila k zodpovědnějšímu přístupu. Může je pouze při třech absencích neomluvených ze zdravotních důvodů z kurzu vyloučit, což by ovšem bylo zcela kontraproduktivní.

Zdánlivě malým, ale důležitým, detailem při výuce jazyka je rozdílná rychlost progresu v důsledku různých mateřských jazyků ve třídě. Jak již bylo řečeno, pro Slovany v kurzech – převážně Ukrajince, Rusy a Bělorusy – případně pro některé azytlanty z bývalého Sovětského svazu, kteří ovládají ruštinu, je zvládnutí češtiny relativně snadné. Jejich rychlému pokroku spolužáci z Blízkého východu a Afriky nemohou stačit, propadají demotivujícím náladám, a to také přispívá k jejich absencím. Na druhé straně vytvoření skupiny pro Araby s arabským lektorem češtiny se ukazuje být kontraproduktivním krokem. Jejich třída se změnila ve společenský kroužek s nulovým přínosem pro výuku.

V každém případě by bylo záhodno dobrovolnost jazykových kurzů pro imigranty změnit na povinnost, již se nelze vyhnout. Podle mentality imigrantů ze zkoumané oblasti znamená

²⁹ Je třeba dodat, že některé slovanské jazyky sice píšou cyrilicí, která má odlišná písmena, ale samotný princip zápisu, kdy víceméně každému fonému odpovídá příslušný grafém, je stejný jako u latinky. Arabské písmo je konsonantní, etiopské písmo slabičné a lidé, kteří si od dětství navykli na tento systém, se s přijetím latinky vyrovnávají obtížněji.

³⁰ Migranti z frankofonních států Afriky často ovládají perfektně francouzštinu a logicky se chtějí dostat do evropských zemí, kde se jí mluví. Mívají větší přehled o jazykových poměrech v Evropě a neočekávají, že by byla francouzština v Evropě všeobecně používaným jazykem, dokonce ani, že by to byla lingua franca.

³¹ <https://www.mvcr.cz/migrace/clanek/integrace-drzitelu-mezinarodni-ochrany.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d>

³² Zaznamenal jsem případy, že tito migranti opětovně odjíždějí do zemí, kam měli namířeno původně, a žádají tam o azyl. Většinou jsou po delším řízení vráceni zpět do ČR. Paradoxně z toho vyvozují, že jsou zde drženi násilím a vyvolává to v nich vůči ČR nenávisť.

dobrovolnost nedůležitost a to, že za kurz sami neplatí, že pro ně nemá žádnou cenu. Docházka a výsledky by měly být vázány na sociální benefity a měly by být striktně kontrolovány. Na druhé straně je osm hodin intenzivní jazykové výuky týdně, má-li být skutečně přínosná, natolik vyčerpávající, že by měli být azylanti v této etapě integrace osvobozeni od nutnosti starat se o své živobytí. Zatímco azylanti z jazykově a civilizačně podobných zemí zvládají během jazykových kurzů i pracovat, u příchodích z Blízkého východu a Afriky bývá spíše výjimečným jevem, že nejsou přinejmenším v této fázi odkázáni na sociální pomoc. Bylo by proto žádoucí moci pro každého azylanta vytvořit skutečně individuální plán jazykové výuky a mít dostatek pravomocí ho k jeho naplňování donutit. Zároveň by se mu měly vytvořit v této době takové sociální a ekonomické podmínky, aby se mohl výuce jazyka cele věnovat.

Kurzy adaptace

Stejně jako je na ideji dobrovolnosti postavena výuka jazyka, jsou koncipovány i programy civilizační integrace, které se navíc musejí pod tlakem politické korektnosti nazývat integrací občanskou a soustřeďovat se na témata pro skutečnou integraci marginální. Jsme ochotni uznat, že imigranti ze zkoumané oblasti přicházejí do ČR z diktátorských režimů, nevybaveni informacemi o fungování demokracie, takže existují tendence pro ně zřídit krátký povinný kurz. Politická korektnost však brání přiznat, že mnoho z nich se také nesetkalo s řadou civilizačních jevů, jejichž znalost se u nás mylně automaticky předpokládá. Edukace v tomto směru se ponechává na neziskových organizacích. Ty nemají prostředky, jak své klienty k seznamování s místními realitami nutit, a ani o to valně neusilují. Velmi často se tak z různých důvodů zaměřují na projekty a akce, jež se dají dobře vykázat a prezentovat. Pořádání workshopů na školách a výchova „vytváření prointegračního prostředí v české společnosti“ jsou klíčovými slovy často se objevujícími v anotacích projektů neziskových organizací věnujících se migraci.³³

Filosofie integračních programů bývá okřídleně vyjádřena příslovím, že než dáti člověku rybu a dát mu tak potravu na den, je lépe naučit ho rybu lovit a dát mu tak potravu na celý život. To předpokládá, že v každé kultuře a mentalitě je práce přijímána pozitivně a každý člověk, který je schopen práce, jí dá přednost před jinými prostředky obživy.³⁴ Nebere v úvahu kulturní specifika imigrantů a studie, které na to poukazují, odmítá jako rasistické.

Uvažuje se tak již nějakou dobu o zavedení všeobecné povinnosti absolvovat unifikovaný kurz pro získání pobytového statusu. Zprávy o tom, jak by měl vypadat, jsou zatím sporadické. Zdá se, že pokud se tento záměr realizuje, bude mít nepatrnou časovou dotaci, jen v řádu hodin, a bude společný pro všechny žadatele o některý typ dlouhodobého pobytu. Jeho základní náplní má být vysvětlení uspořádání ČR, základy demokracie a podobná témata. Pro úspěšné začleňování mnoha imigrantů přicházejících z kulturně odlišných oblastí ovšem takový

³³ <https://www.migrace.com/cs/delame/projekty>

³⁴ Například v súdánském sociálním prostředí takový postoj není. Člověk, který má příjem, je morálně a společensky povinován podporovat své příbuzné, přestože se dokážou sami uživit. Není výjimečné, že lidé, kteří mají práci, ji opouštějí, protože některý z jejich příbuzných se dobyt takového postavení, že je dokáže uživit. Zatímco evropské sociální prostředí by takový postoj odsoudilo jako parazitismus, v súdánské společnosti je odsuzován ten, kdo by se nepostaral o své příbuzné, i když mají možnost se o sebe starat sami. Ve většině blízkovýchodních kultur se považuje většina zaměstnaneckých pozic za ponižující. Patrně to vychází z tamního tradičního postavení zaměstnanců, vůči kterým se zaměstnavatelé chovají paternalisticky se všemi negativy a některými pozitivy z toho vyplývajících. Také proto většina emigrantů plánuje, že si v Evropě zařídí vlastní podnik nebo budou pracovat ve svobodném povolání. Pokud se jim to nepodaří, dávají před zaměstnaneckým poměrem často přednost sociálním dávkám. Psychologicky je pak pro ně stát jakousi náhražkou příbuzného morálně povinovaného je žít, aby nemuseli do nedůstojného postavení zaměstnance.

program nemá valnou cenu. Namísto toho by se měla jejich povinná výuka individualizovat a soustředit na věci daleko praktičtější a přizemnější, jejich výčet nemůže být předmětem této stati. Jako příklad lze uvést, že jen naučit člověka, který byl celý život zvyklý jíst rukou vsedě na zemi podle všech společenských pravidel, jaká se k takovému způsobu vážou, jíst příborem u stolu natolik, aby se necítil v evropské společnosti nejistý, trvá dlouhou dobu. Je přitom nabitelné, že bez takové zdánlivě elementární dovednosti nemůže nikdy padnout bariéra mezi ním a většinovou společností.³⁵

Optimálním modelem by bylo sloučit integrační a civilizační kurzy, ať už by se nazývaly „výchovou k občanství“ či jakkoliv jinak, s výukou jazyka. Imigranti by se současně se studiem češtiny seznamovali se sociálním prostředím a také s reálnými podmínkami pracovního trhu. Během této fáze, jejíž délka by byla v ideálním případě co nejvíce závislá na individuálních pokrocích v začleňování, by měli být imigranti zbaveni starostí starat se o vlastní živobytí ve větší míře, než je tomu nyní. Zdá se, že v zásadě dosti podobný přístup se snaží uplatňovat například v Německu nebo ve Skandinávii. Tam je ovšem mohutně financovaný ze státních zdrojů a jeho realizace je svěřena především neziskovému sektoru. Do těchto aktivit se poměrně široce zapojují dobrovolníci naladěni vůči imigrantům přátelsky a tolerantně. Je těžko představitelné, že by byla česká společnost, ve své většině protiimigračně naladěná, ochotná zapojit se do integrace cizinců ze zemí mimo Evropu v míře, která by se alespoň blížila poměrům v Německu. V západní Evropě kvůli tak vysokému podílu občanské aktivity ovšem zase prakticky chybí druhá složka motivace k integraci, tedy možnost využít vůči migrantům, kteří se jí brání, sankcí.

Formy povolení k pobytu udělované žadatelům o azyl by měly být striktně vázány na dosaženou úroveň integrace. To znamená v žádném případě neudělovat ihned trvalý azyl, který se rovná prakticky nezrušitelnému trvalému pobytu a dále nemotivuje příchozího, aby se začleňoval. Namísto toho by mohl dosáhnout jen dočasné doplňkové ochrany, vědom si toho, že mu nemusí být prodloužena. Také podmínky její změny na dlouhodobý pobyt by měly být vedeny méně formalizovaným způsobem a mělo by se v nich objevit vyjádření integračního pracovníka, který se žadatelem dlouhodobě pracuje.

Míra integrace imigrantů se nejzásadnějším způsobem projevuje v jejich sociálních kontaktech a rodinných svazcích. Pro neintegrované imigranty je charakteristické, že v okruhu jejich styků převažují lidé mimo většinovou komunitu. Čím méně mají zájem stýkat se s většinovou společností, případně čím méně jsou vůbec nuceni s majoritou interagovat, tím více tendují k vytváření paralelních společenství s vlastními hodnotami a pravidly. Kromě fyzických kontaktů v posledních letech mohutně narostlo udržování styků s původními společenstvími prostřednictvím komunikace přes internet. Není ničím neobvyklým, že imigranti tráví denně několik hodin virtuálním stykem se svými blízkými. Hlasovými voláními, videohovory, chatováním i sledováním videí a stránek nemajících vztah k prostředí, ve kterém žijí. Technický pokrok v této oblasti byl zároveň obrovským krokem zpět pro integraci imigrantů.

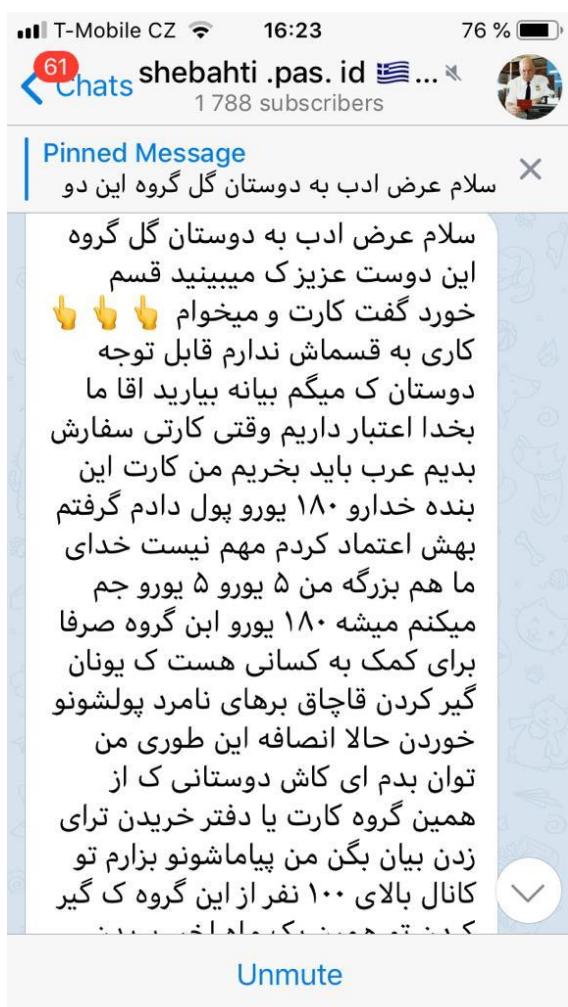
Neexistuje patrně způsob, jak dosáhnout toho, aby byli imigranti nuceni být ve svých sociálních kontaktech více provázáni s majoritou, totiž pojetí lidských práv, jak jsou v současné době nastavena, to neumožňuje. Integraci by velmi prospěla možnost omezit slučování rodin. Je to jedna z cest, jimiž se vytvářejí uzavřené komunity izolující se od majority a uplatňující uvnitř

³⁵ Uvedený příklad je dobře znázornitelný i řešitelný. Mnohem komplikovanější a nebezpečnější jsou vnitřní postoje, kdy jedna kultura pokládá touž věc za kladnou, zatímco druhá za zápornou nebo jim přikládá různou hodnotu. Může se to vztahovat k používání lži a pravdy, k respektování hodnoty času, k dodržování daného slibu a množství dalších regulativů, na kterých stojí fungování společnosti.

vlastní pravidla. Vzhledem k tomu, že tvorba základních hodnot u člověka probíhá v raném věku, rodiny, které tvoří jen imigranti z homogenního prostředí, přenášejí tyto hodnoty do dalších generací. Prevencí vzniku paralelních společností by také do určité míry mohla být možnost ubytovávat azylanty daleko od sebe a usazovat je mezi většinovou společností. Tím by se alespoň trochu zpřetrhaly jejich vazby a byli by nuceni snažit se navazovat místo nich jiné s majoritou.³⁶ Vzhledem k současnému nastavení pojetí lidských práv je podobně špatně představitelné, že by azylanti měli povinnost konat alespoň veřejně prospěšné práce jako podmínku pro udělení sociální pomoci. Zapojení do práce v kolektivu tvořeném majoritou by přitom bylo nejpřirozenější cestou, jak by se mohli seznamovat se společností, do níž přišli.

Obrazová příloha:

1) Fotografie k poznámce pod čarou č. 15 týkající se obchodu s kradenými doklady (stránky v perštině):

³⁶ V podstatě tentýž postup se ukázal jako efektivní při integraci lidí z tzv. vyloučených lokalit. Nakonec například bavorská vláda se snaží při potýkání se s velkým počtem imigrantů postupovat tímto způsobem.

2) Eritrejské migrující přes Súdán do Evropy vedou videohovor s krajankou, která se dostala stejnou cestou před rokem a půl dostala do Německa. Neumí německy, nemá práci, přesto je pro kamarádky, čekající od tří do sedmi let v Súdánu na šanci dostat se dál, vzorem:

3) Část zevrubného popisu nelegálního přechodu z Turecka do Řecka v arabštině na jedné z internetových stránek, kde migranti sdílejí informace:

5 الوصول إلى اليونان

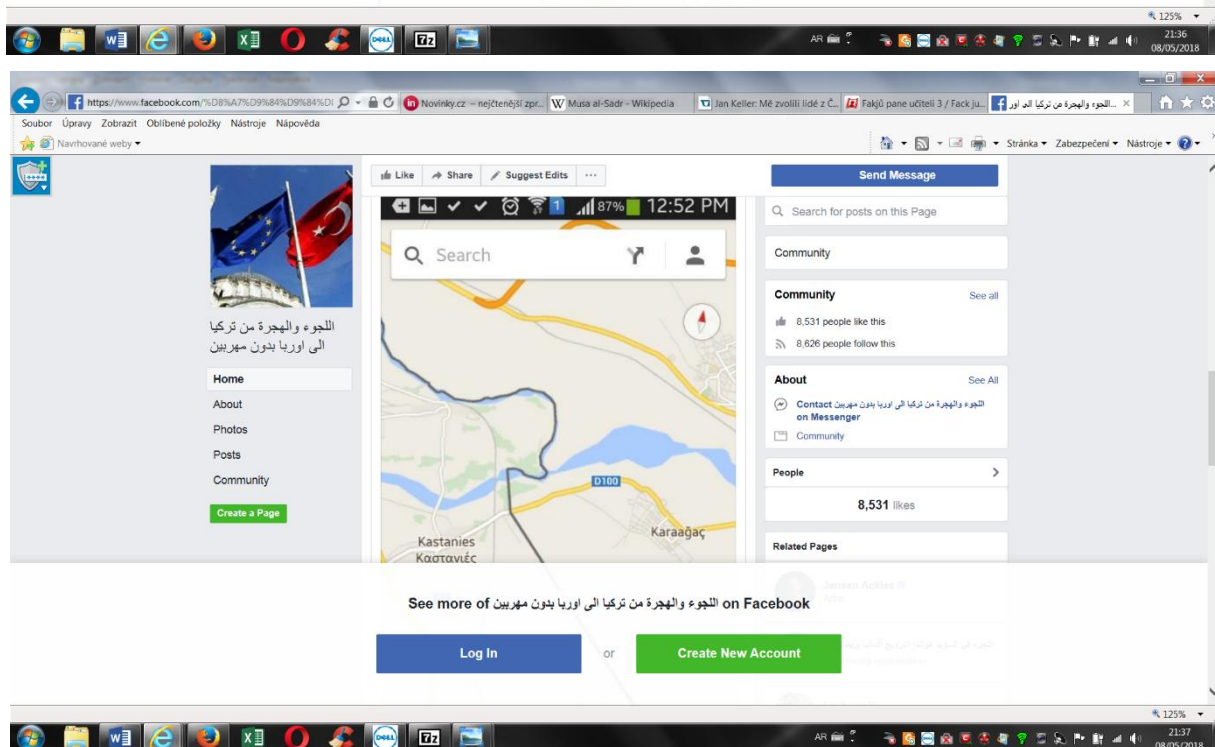
وصلت الضفة الأخرى، تفحصت الخريطة وأدركت أنني مازلت في تركيا. تابعت طريقي غرباً بين المحاصيل و أراضي شاسعة، لا أثر لبني إنسان، بعد مشي طويل صادفت لوحة كبيرة، اقتربت منها، مكتوب عليها بالعربية "خطر منطقة عسكرية" "Warning military zone" وبعدها لغات أخرى ومرسوم عليها جندي ببندقية. عرفت بعد ذلك أنني قريب جداً من الحدود. بدأت أتمشى بروية وأنا حادر رأسي قليلاً. بعد 15 دقيقة من المشي وصلت سياج معلق بلافتة مكتوب عليها "Danger mines" معناه خطر ألغام.

لا يمكن عبور السياج فإنه من النوع المشوك ووراءه الألغام طبعاً، تمشيت مع السياج نحو جهة اليمين لعل أجد نهاية له، بعد وقت قصير وجدت طريقاً يمر من وسط حقلي ألغام أظن أنه طريق الدورية، مررت منه بسلام وبحذر شديد كي لا أفاجأ بالعسكر، بعد ذلك وصلت خندق كبير وغارق طوله 10 أمتار نحو الأسفل، من شدة الظلام لم أكن أرى القاع لهذا بحثت عن عصي طويلة لآلتفحصه، خفت أن

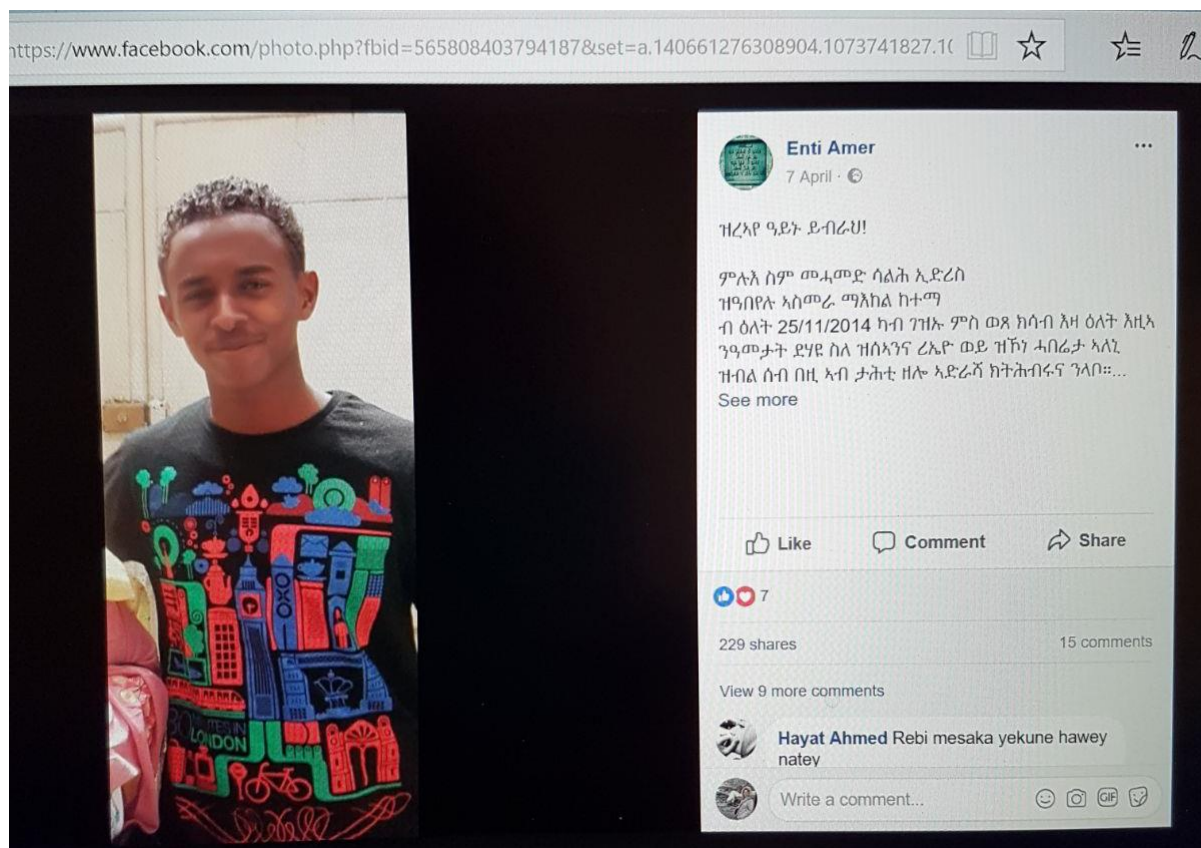
ZÁPADOČESKÁ
UNIVERZITA
V PLZNI

تجمدت في مكاني لم أستطع الحراك!!!!!!
 فخالد جالس على المقعد و3 من أفراد الشرطة حوله يسألونه ويلتفتون يمنة ويسرى. بسرعة البرق استدرت وتمشيت مسرعا نحو المقهى،
 جلست، أتت الناذلة، قلت لها **lone Espresso please**
 لبست النظارات الشمسية، وأراقبهم من مكاني. كبلوه ب **Menotte** وأخذوه.
 شرطي يفتش المحطة ذهابا وإيابا يبحث عن أحد ما، دخل المقهى، مر أمامي.
 أنا أشرب القهوة بكل برودة كأنني يوناني وابن المدينة هههههه،
 بعد قليل رجع وفي يده حقبيتي! وضعها فوق المقعد الذي كان خالد جالس عليه وذهب. لقد نصب فخا ووضع طعاما!!!!!!
 فهمت أنه كان يبحث عن صاحبها، وأعجبني خالد لأنه لم يلهم على شيء، ونعم الرجل.
 أتحدث مع نفسي هل أرجع للحقيبة أم أتركها؟! ففيها كل أغراضي، بالطبع لن أرجع لها وأقع في الفخ، لا أريد أن أضيع وقتي في السجن (من) يقبض في هذه المدينة يرسلونه لسجن المهاجرين مدة 10 أيام حتى 20، على غرار مناطق أخرى حيث تخرج بعد 3 أيام). أكملت القهوة، ثم
 هاتفت ابن خالة خالد، حكيت له ما جرى، قال لي من الأحسن أن تخرج بسرعة من هناك إذهب إلى أثينا فهي أحسن حال، وكلها أجنبية.
 إشتريت التذكرة إلى أثينا، على الساعة الرابع زوالا انطلقت الحافلة، وأنا أفكر في خالد وأقول يا ترى ماذا يفعل الآن؟!
 كنت متعبا، نمت طوال الطريق حتى وصلنا أثينا **Athens** على الساعة **h0023**.

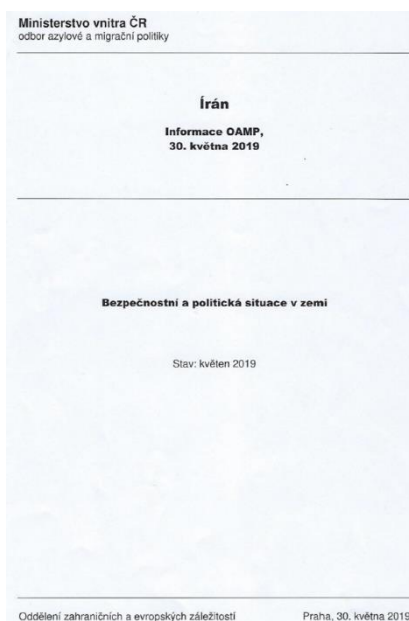

<https://www.youtube.com/watch?v=gKLgZzcc7tQ&feature=youtu.be>

4) Příbuzní hledají přes sociální sítě eritrejského migranta, který se ztratil během cesty v Libyi:

5) Informace o situaci v zemi jeho původu, předávaná vyhošťovaným migrantům Odborem azylové a migrační politiky podle směrnic EU jako zdůvodnění, proč se může vrátit:

Tento dokument byl vypracován v souladu s Pokyny Evropské unie pro zpracování informací o zemích původu (2008)¹ a Zprávou Podpůrného evropského azylového úřadu (EASO) k metodice informací o zemích původu (2012)² v čase omezeném datem vydání na základě uznávaných a relevantních veřejně dostupných informací, případně na základě informací získaných od dalších orgánů státní správy nebo partnerských úřadů členských států Evropské unie a přidružených států, zveřejněných či získaných do vypracování tohoto dokumentu. Zdroje informací jsou v textu uvedeny ve formě poznámek a kompletního seznamu zdrojů včetně příslušných internetových odkazů. Dokument obecně popisuje určitou situaci nebo problematiku a není vyčerpávající ve vztahu k žádnému konkrétnímu případu cizince. Tento dokument nevyjadřuje postoj České republiky k dané zemi nebo problematice.

Írán je od revoluce roku 1979 islámskou republikou s teokratickým systémem vlády, jejímž čelným představitelem je nejvyšší duchovní vůdce, od roku 1989 ajatolláh Sajjid Alí Chamení. Přestože v íránském politickém systému existuje také přímo volený prezident a další instituce, včetně parlamentu, nejvyšší duchovní vůdce disponuje rozsáhlým vlivem jak ve výkonné, tak zákonodárné moci skrze jím jmenované nevolené rady, a na základě ústavních pravomocí odpovídá za soudní moc nebo ozbrojené složky.³ V květnu 2017 byl zvolen na druhé funkční období v řadě reformistický prezident Hasan Rúhání,⁴ přičemž volební proces vyloučil ze soutěže stovky kandidátů, diskvalifikovaných na podkladě genderu, náboženského přesvědčení a politických názorů.⁵ Reformisté zvítězili rovněž v následných komunálních volbách.⁶ Volby v Íránu nesplňují mezinárodní standardy,⁷ neboť konzervativní Rada dohlížitelů může vetovat „nelojální“ kandidáty.⁸ Bezpečnostní složky byly plně pod kontrolou civilních orgánů.⁹

1. Politická situace a lidská práva

Organizace Freedom House ve zprávě Svoboda ve světě 2019 přidělila Íránu status „nesvobodný“ a zemi hodnotí - na své sedmístupňové škále - stejně jako v minulých letech - stupněm 6 jak v oblasti politických práv, tak v oblasti občanských svobod.¹⁰

Íránská ústava zakazuje všechny formy mučení pro účely získání přiznání nebo informací, avšak podle zpráv mezinárodních organizací bylo mučení včetně psychologického týrání rozšířenou praxí v íránských věznicích a bylo často využíváno i bezpečnostními složkami.¹¹ Mučení a jiné špatné zacházení bylo běžné zejména při výsleších.¹²

¹ European Union, Společná doporučení EU pro zpracování informací o zemích původu (IOZP), duben 2008

² European Union, EASO zpráva o metodologii informací o zemích původu, 10. července 2012

³ CIA, The World Factbook – Iran, nedatováno; MZV USA, Výroční zpráva o dodržování lidských práv v roce 2018 – Írán, 13. března 2019

⁴ ČTK, Íránský prezident Rúhání již v prvním kole voleb obhájil mandát, 20. května 2017; MZV USA, Op. cit., 13. března 2019

⁵ Freedom House, Svoboda ve světě 2019 – Írán, 2019; Amnesty International, Lidská práva na Blízkém východě a v severní Africe: přehled roku 2018 – Írán, 26. února 2019

⁶ ČTK, Íránské reformisté ovládli po prezidentských i komunálních volbách, 22. května 2017

⁷ MZV USA, Op. cit., 13. března 2019; Freedom House, Op. cit., 2019

⁸ Freedom House, Op. cit., 2019

⁹ MZV USA, Op. cit., 13. března 2019

¹⁰ Freedom House, Op. cit., 2019

¹¹ Amnesty International, Op. cit., 26. února 2019; Human Rights Watch, Výroční zpráva 2019 – Írán, 17. ledna 2019; MZV USA, Op. cit., 13. března 2019

¹² Amnesty International, Op. cit., 26. února 2019

Ústava zaručuje svobody volného pohybu v zemi, zahraničního cestování, emigrace a repatriace a vláda tato práva obecně respektovala, až na výjimky, zejména pokud se jednalo o migranty a ženy. Ohledně vnitrostátního pohybu bylo některým bývalým vězňům znemožněno cestovat do konkrétních provincií, a pro mnoho žen platila povinnost mužského doprovodu. Všichni Iránci rovněž při cestách do zahraničí museli žádat iránské úřady o povolení k výjezdu ze země.¹³ Iránské úřady obecně spolupracovaly s Úřadem Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR), zejména v otázce uprchlíků z Afghánistánu a Iráku.¹⁴

V Íránu je uplatňován velmi extenzivně trest smrti, a to i v případech nezahrnujících zabití a nespádajících pod nejzávažnější zločiny dle mezinárodního práva. Trest smrti byl ukládán pro neurčitě formulované trestné činy, například za „urážku proroka“, „nenávisť vůči bohu“ a „šféní zkaženosti na zemi“. Trestem smrti bylo nadále možné potrestat cizoložství či některé druhy konsenzuálního sexuálního jednání osob stejného pohlaví.¹⁵ Dále byl trest smrti udělován například za zradu, špiónáž, zpychybňování politiky vůdce země a obecné zločiny proti státu.¹⁶ Po novelizaci zákona o omamných látkách v roce 2017 došlo k poklesu počtu poprav souvisejících s drogami,¹⁷ avšak povinnost uložit trest smrti za velkou škálu trestných činů souvisejících s drogami v něm zůstala.¹⁸ V roce 2018 bylo v Íránu provedeno nejméně 253 poprav, což je nejnižším celkovým počtem, který byl zaznamenán od roku 2010, a méně než polovina poprav zaznamenaných v roce 2017 (507).¹⁹ To je z velké části způsobeno prováděním změn zákona o omamných látkách, který zvýšil prahovou hodnotu množství drog, které jsou předmětem trestného činu.²⁰

2. Ratifikace mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách

Írán je členem Organizace spojených národů a přistoupil k základním úmluvám v oblasti lidských práv a základních svobod. Mezi ně patří zejména²¹:

- Mezinárodní úmluva o zrušení všech forem rasové diskriminace (1968);
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (1979);
- Mezinárodní pakt o ekonomických, sociálních a kulturních právech (1975);
- Úmluva o právech dítěte (1994);
- Úmluva o právním postavení uprchlíků (1976);
- Protokol týkající se právního postavení uprchlíků (1976)²²

¹³ MZV USA, *Op. cit.*, 13. března 2019

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Amnesty International, *Op. cit.*, 26. února 2019; Human Rights Watch, *Op. cit.*, 18. ledna 2018; Amnesty International, *Op. cit.*, 22. února 2018

¹⁶ Amnesty International, *Trest smrti a popravy v roce 2017*, 12. dubna 2018

¹⁷ Amnesty International, *Op. cit.*, 26. února 2019; Human Rights Watch, *Výroční zpráva 2019- Írán*, 17. ledna 2019

¹⁸ Human Rights Watch, *Op. cit.*, 18. ledna 2018; Amnesty International, *Op. cit.*, 22. února 2018

¹⁹ Amnesty International, *Op. cit.*, 26. února 2019

²⁰ Human Rights Watch, *Op. cit.*, 17. ledna 2019; Amnesty International, *Op. cit.*, 26. února 2019

²¹ OSN, *Stav ratifikace - Írán*, nedatováno

²² UNHCR, *Smluvní státy Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a Protokolu z roku 1967*, nedatováno

3. Bezpečnostní situace

V zemi neprobíhala občanská válka ani konflikt s jinou zemí. Iránci se uprostřed zhoršujících se ekonomických podmínek, systematické vládní korupce a frustrace nad nedostatkem politických a sociálních svobod účastnili četných protestů po celé zemi.²³ V reakci na tyto protesty, které začaly koncem prosince 2017 a pokračovaly po celý rok 2018, použila vláda proti demonstrantům tvrdé praktiky. Organizace pro lidská práva oznámily během roku 2018 nejméně 30 úmrtí demonstrantů, tisíce zatčení a podezřelých úmrtí ve vazbě.²⁴

Írán se nadále angažoval v občanské válce v Sýrii na podporu jejího prezidenta Bašára Asada.²⁵ Země má velmi napjaté vztahy se sunnitskými státy Perského zálivu, i kvůli podpoře šíitů v regionu (např. v Jemenu), a se Spojenými státy.²⁶

4. Použití zdroje

Amnesty International, *Lidská práva na Blízkém východě a v severní Africe: přehled roku 2018 – Írán* (Human rights in the Middle East and North Africa: Review of 2018 – Iran), 26. února 2019 (<https://www.ecoi.net/en/file/local/2003678/MDE1399002019ENGLISH.PDF>), přístup 29. května 2019

Amnesty International, *Trest smrti a popravy v roce 2018* [Death Sentences and Executions 2018], 10. dubna 2019 (<https://www.amnesty.org/download/Documents/ACT5098702019ENGLISH.PDF>), přístup 29. května 2019

BBC News, *Proč jsou Saúdská Arábie a Írán nesmiřitelnými soupeři* [Why Saudi Arabia and Iran are bitter rivals], 18. listopadu 2017 (<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-42008809>), přístup 29. května 2019

CIA, *The World Factbook – Írán*, nedatováno (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html>), přístup 29. května 2019

Cornell Center on the Death Penalty Worldwide, *Death Penalty Database – Írán* [Database trestu smrti - Írán], nedatováno (<https://www.deathpenaltyworldwide.org/country-search-post.cfm?country=Iran>), přístup 29. května 2019

ČTK, *Írán a Sýrie podepsaly dohodu o vojenské spolupráci*, 27. srpna 2018

ČTK, *Íránský prezident Rúhání již v prvním kole voleb obhájil mandát*, 20. května 2017

ČTK, *Íránský reformistický ovládl po prezidentských i komandních volbách*, 22. května 2017

European Union, European Asylum Support Office (EASO), *EASO zpráva o metodologii informací o zemích původu* [EASO Country of Origin Information report methodology], 10. července 2012 (www.refworld.org/docid/4ffc33d3.html), přístup 29. května 2019

²³ Human Rights Watch, *Op. cit.*, 17. ledna 2019

²⁴ MZV USA, *Op. cit.*, 13. března 2019

²⁵ Amnesty International, *Op. cit.*, 26. února 2019; Human Rights Watch, *Op. cit.*, 17. ledna 2019; ČTK, *Írán a Sýrie podepsaly dohodu o vojenské spolupráci*, 27. srpna 2018; ČTK, *Op. cit.*, 7. července 2018; ČTK, *Íránská vláda uzavřela se Sýrií výhradně ekonomické smlouvy*, 19. ledna 2017

²⁶ NY Times, *Co pohání rivalitu mezi Saúdskou Arábií a Íránem?*, 23. dubna 2018; BBC News, *Proč jsou Saúdská Arábie a Írán nesmiřitelnými soupeři*, 18. listopadu 2017

European Union, *Společná doporučení EU pro zpracování informací o zemích původu (IoZP)* [Common EU Guidelines for processing Country of Origin Information (COI)], duben 2008 (<http://www.refworld.org/docid/484937f2.html>), přístup 29. května 2019

Freedom House, *Svoboda ve světě 2019 - Írán* [Freedom in the World 2019 - Iran], 2019 (<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/iran>), přístup 29. května 2019

Human Rights Watch, *Výroční zpráva 2019- Írán* [World Report 2019 - Iran], 17. ledna 2019 (<https://www.ecoi.net/en/document/2002197.html>), přístup 29. května 2019

MZV USA, *Výroční zpráva o dodržování lidských práv v roce 2018 - Írán* [Country Report on Human Rights Practices 2018 - Iran], 13. března 2019 (<https://www.ecoi.net/en/document/2004255.html>), přístup 29. května 2019

NY Times, *Co pohání rivalitu mezi Saúdskou Arábií a Íránem?* [What Fuels the Saudi Rivalry With Iran?], 23. dubna 2018 (<https://www.nytimes.com/2018/04/23/opinion/international-world/saudi-iran-prince-mohammed.html>), přístup 29. května 2019

OSN, *Stav ratifikace - Írán* [Status of Ratification - Iran], nedatováno (<http://indicators.ohchr.org/>), přístup 29. května 2019

UNHCR, *Smluvní státy Úmluvy o právním postavení uprchlíků z roku 1951 a Protokolu z roku 1967* [States Parties to the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol], nedatováno (<http://www.unhcr.org/protection/basic/3b73b0d63/states-parties-1951-convention-its-1967-protocol.html>), přístup 29. května 2019

